

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Leikki lapsen kehityksen tukena

Kollanus, Terhi

Leikki lapsen kehityksen tukena

Kollanus Terhi
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2011

Laurea-ammattikorkeakoulu
 Laurea Hyvinkää
 Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
 Hoitotyön koulutusohjelma
 Terveystenhoitaja (AMK)

Tiivistelmä

Terhi Kollanus

Leikki lapsen kehityksen tukena

Vuosi 2011 Sivumäärä 59

Vanhemmat ovat nykyään entistä hämmentyneempiä sekä epävarmempia omasta vanhemmuudestaan, sillä entiset vanhemmuuden mallit eivät päde tässä ajassa. Arkipäivän vanhemmuus on vaativaa ja kiireistä. Huolestuttavinta on, että aikuisten ja lasten välinen raja on hämärtyneessä. Lasten perinteiset leikit ovat vähentyneet ja lapset ammentavat leikkeihinsä virikkeitä aikuisten maailmasta liian varhain. Tutkimusten mukaan lasten leikki on lapsen kehitystä tukevaa toimintaa, hyvä leikkiympäristö on lapselle myös samalla hyvä oppimisympäristö. Vanhempien tehtävänä onkin löytää lapsen kehityksen tueksi ikätasoon sopivia leikkejä sekä torjua liiallista viriketulvaa ja lelujen määrää.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tukea vanhemmuutta lisäämällä vanhempien tietoisuutta alle kouluikäisen lapsen kehitystä edistävästä leikeistä ja ikäkauteen sopivista virikkeistä. Opinnäytetyö on syntynyt työelämän toiveesta. Sen toteutustapana on käytetty kirjallisuuskatsausta, johon valikoitunut aineisto koostuu asiantuntijoiden kirjoittamista teoksista sekä leikkitutkimuksista.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella tuotettiin esite, jota voidaan jakaa neuvoloissa. Neuvola-järjestelmä on merkittävässä asemassa, kun lapsen kehitystä arvioidaan ja vanhempia tuetaan lapsen kehitystä edistävään toimintaan. Neuvola tavoittaa vanhemmat lapsen odotusaikana ja lapset ikäkausittain kouluikänsä asti. Neuvolassa terveydenhoitajat voivat käyttää esitettä työvälineenä kertoessaan vanhemmille lapsen suotuisan kehityksen tukemisesta. Esitteen tarkoituksena on auttaa vanhempia löytämään tietoa helposti ja tiivistetysti. Siihen on kerätty tietoa lapsen ikäkauteen sopivista ja kehitystä tukevista leikeistä, leluista ja virikkeistä. Esite soveltuu jaettavaksi alle kouluikäisen lapsen vanhemmille. Esite on tämän työn liitteenä ja se on luovutettu Hyvinkään kaupungin käyttöön.

Asiasanat: lapsen leikki, kehityksen tukeminen, terveysviestintä

Laurea University of Applied Sciences
 Laurea Hyvinkää
 Health Care, Social Services and sport
 Degree programme in nursing

Abstract

Terhi Kollanus

Play as support of the child's development

Year	2011	Pages	59
------	------	-------	----

The parents are nowadays more embarrassed than before and more uncertain of their own parenthood because the former models of parenthood do not hold true today. Parenthood on a weekday is demanding and busy. The most worrying is that the difference between the adults and the children is getting dimmer. The children's traditional plays have diminished and the children draw stimuli from the adults' world too early. According to the studies, children's play is activity which supports the child's development. At the same time a good play environment is also good learning environment also to the child. The task of parents is to find plays suitable to support the child's development at each age level and to prevent an excessive stimulus flood and number of the toys.

The objective of this study was to support parenthood by informing the parent about child's plays which promote the under school aged child's development and by giving stimuli for each period of life. The assignment came the working life. The study was based on literature review. The material consisted of the works and play studies written by the experts.

A brochure which can be delivered in the child welfare clinics was produced on the basis of the literature review. The child welfare clinic system will be in a significant position when the child's development is estimated and the parents are supported to promote which child's development. The child welfare clinic supports the parents from the early pregnancy to school age. The public health nurses can use the brochure as a tool in the child welfare clinic when telling the parents about the supporting the child's favourable development. The brochure comprises facts about plays, toys and stimuli applicable to support a child's development. The brochure is included in the appendix and it has been given for the use of the town of Hyvinkää.

Keywords: the child's play, supporting the development, health communication

Sisällys

1	Opinnäytetyön tausta ja tarve	6
2	Työn toteutus	8
2.1	Työn tarkoitus ja tavoite	8
2.2	Työn menetelmälliset ratkaisut	9
3	Lapsen kehityksen tukeminen leikin avulla	10
3.1	Leikin merkitys lapsen kehityksessä	10
3.2	Lapsen kehitys ja sitä tukeva leikki.....	12
3.3	Vauvaikä	15
3.3.1	Motoristen taitojen tukeminen vauvaiässä	15
3.3.2	Vuorovaikutustaitojen tukeminen vauvaiässä.....	17
3.3.3	Kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen tukeminen vauvaiässä	18
3.4	Taaperoiikä	19
3.4.1	Motoristen taitojen tukeminen taaperoiässä.....	19
3.4.2	Vuorovaikutustaitojen tukeminen taaperoiässä	20
3.4.3	Kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen tukeminen taaperoiässä	21
3.5	Varhainen leikki-ikä.....	23
3.5.1	Motoristen taitojen tukeminen varhaisessa leikki-iässä	23
3.5.2	Vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaisessa leikki-iässä	24
3.5.3	Kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen tukeminen varhaisessa leikki-iässä	25
3.6	Myöhäinen leikki-ikä.....	26
3.6.1	Motoristen taitojen tukeminen myöhäisessä leikki-iässä.....	26
3.6.2	Vuorovaikutustaitojen tukeminen myöhäisessä leikki-iässä	27
3.6.3	Kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen tukeminen myöhäisessä leikki-iässä	27
4	Työn eteneminen	28
5	Pohdinta.....	29
5.1	Leikki lapsilähtöisyyden mahdollistajana	29
5.2	Luotettavuus- ja eettisyyskysymykset.....	29
5.3	Esitteen käytettävyys.....	30
5.4	Lopuksi	31
	Lähteet	32
	Liitteet.....	35

1 Opinnäytetyön tausta ja tarve

Lapsuus on ainutkertainen elämänvaihe, jota tulee kunnioittaa ja vaalia sen omilla ehdoilla (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 10). Jokaisella lapsella on omat yksilölliset tarpeensa ja toiveensa, jotka aikuisten tulisi ottaa huomioon (Vilén ym. 2006, 12). Neuvola on Suomessa erityisen merkittävä vanhemmuuden tukija, sillä se tavoittaa kaikki vanhemmat lapsen odotusaikana ja lapset ikäkausittain (Viljamaa 2003, 9). Sosiaali- ja Terveysministeriön julkaisemassa lastenneuvolaoppaassa suositellaan, että neuvolajärjestelmän tehtävänä on tukea tarvittaessa vanhempia ajattelemaan asioita lapsen näkökulmasta ja lapsen kehitystasolta sekä huomioimaan lapsen yksilölliset piirteet. (Sosiaali- ja Terveysministeriö 2004, 90). Vanhemmille tulisi kertoa myös leikin, puhumisen ja lukemisen tärkeydestä sekä yhdessäolon ja tekemisen merkityksestä lapsen kehityksessä. Uusien asioiden oppiminen ja niihin tutustuminen tapahtuu lapsilla leikin kautta. Leikki tukee lapsen motorista kehitystä, kielellistä harjaantumista ja mielikuvitusta. Lapsen koko henkiseen kehitykseen heijastuu hänen hallitsemien sanojen ja käsitteiden määrä ja tärkeää onkin, että lapselle aletaan hyvin varhain puhua sekä lukea. Lukeminen kehittää myös lapsen puhetta ja ymmärrystä. Keskustelu lapsen kanssa kehittää lapsen verbalisia taitoja ja tukee tunne-elämän kehitystä sekä lapsi oppii vähitellen nimeämään ja tunnistamaan omia tunteitaan. (Sosiaali- ja Terveysministeriö 2004, 91.)

Marjatta Kalliala (1999, 26, 276, 279-284) on tutkinut väitöskirjassaan, Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä, lasten leikkiä 1990-luvulla verraten sitä 1950-luvun leikkikulttuuriin. Yhteiskunnalliset muutokset ja kasvatuskulttuurin murros jättävät jälkensä myös lasten leikkikulttuuriin. Tänä päivänä kasvatuskulttuuria leimaa epäröiminen. Arvojen siirtämisen sijaan vanhemmat keskittyvät lapsen varustamiseen sosiaalisilla kyvyillä ja teknisillä taidoilla, joiden avulla oletetaan ja toivotaan lapsen selviytyvän ennakoimattomassa tulevaisuudessa. Monet vanhemmat välttävät toimissaan kantaaottavaa kasvatusta ja huolestuttavinta on, että aikuisen ja lapsen välinen raja on selvästi hämärtynyt. Vanhemmat ovat siirtäneet kasvatusta vastuutaan enenemässä määrin asiantuntijoille. Rajoille ja haluamiselle on vanhempien entistä vaikeampaa asettaa perusteita, koska vanhemmat tyydyttävät myös omia toiveitaan aiempaa enemmän. Lasten leikkikulttuuri on muuttunut vuosi vuodelta köyhemmäksi. Pihaleikit ovat menettäneet suosiotaan ja leikeistä on tullut aikuisjohtoisia ja kilpailuhenkistä harrastustoimintaa. Leikkiriimien eli lorujen käyttö on vähentynyt leikkitoiminnassa. Kuvitteluleikit ovat muuttaneet muotoaan. Kuvitteluleikkejä ei enää johdeta lapsen lähipiiristä tai kotiympäristöstä, vaan ne ammentavat aiheensa television sarjoista, tietokonepeleistä sekä aikuisten maailmasta ja parisuhteista. Perinteiset nukkeleikit ovat vähentyneet ja ne mielletään jo kuusivuotiaiden lasten keskuudessa lapsellisiksi. Kalliala (2008, 55) on tutkimuksessaan Kato mua! huomionut, että myös vanhempien leikkitaidoissa on puutteita, aikuiset eivät osaa tai halua leikkiä lastensa kanssa, koska he pitävät leikkimistä vaikeana sekä tuntevat itsensä ku-

vittelua vaativissa leikeissä typeriksi tai eläytymiskyvyttömiksi. Leikkipyynnöt torjutaan myös monesti pelkästään mukavuudenhalusta tai periaatteesta.

Lelumaailma on tämän päivän lapsilla runsas, jolloin yksittäiset lelut eivät enää erotu lelumassasta, vaan niistä on tullut lapsille leikkiin kuulumatonta roinaa. Tätä lelumassaa mätetään ja pengotaan kun ollaan ikävystyneitä tai suuttuneita, mutta niille ei anneta merkitystä suhteessa leikkiin. Nämä lelumassan lelut ovat korvattavissa aina jollain muulla lelulla. Vanhempien käsitykset hyvästä lelusta ovat myös hämärtyneet, valtavan tarjonnan ja lasten haluamisen myötä. Yhteiskunnan nopeasta muutoksesta johtuen lasten leikki muuttuu ja joutuu selviytymään yhä uusista haasteista. Vanhempien tulisi ottaa leikki vakavasti ja luoda sille edellytyksiä, sillä hyvä leikkiympäristö on lapselle myös hyvä oppimisympäristö. (Kalliala 1999, 163-165, 299-300.) Vanhempien tehtävänä on torjua rohkeasti lapsen päälle hyökyvää viriketulvaa ja lelu hässäkkää, joka aiheuttaa lapselle levottomuutta ja stressiä. Onnistuaksemme tässä tehtävässä meidän on paneuduttava miettimään huolellisesti leikin perimmäistä olemusta ja sen arvoa. (Soininen 2001, 17.) Aikuisten on mahdotonta paljastaa kuitenkaan koskaan leikin salaisuutta, koska leikistä ei löydy mitään mitä voisi arvioida, arvottaa tai mitata asteikolla ja se sisältää aina jotain tutkimatonta (Kalliala 1999, 297). Leikki vaatii aikuista, joka on aidosti kiinnostunut ja jolla on kykyä tukea lapsen leikkiä oikealla tavalla (Vilén ym. 2006, 477).

Vanhemmaksi tuleminen on yksi elämän suurimpia muutoksia (Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 126). Lapsen ja vanhempien vuorovaikutussuhteessa, vanhempien tulisi toimia lapsen turvallisuuden kohteena ja lähteenä sekä tukea lapsen uteliaisuutta suuntautumisessa ympäristöön ja oppimiseen. (Vilén ym. 2006, 102.) Lapsen kannalta on parasta kun hän saa kasvaa rakastettuna ja huolehdittuna sekä saa käydä kehitystehtäviään rauhallisessa ja turvallisuudessa ympäristössä (Sosiaali- ja Terveysministeriö 2004, 91). Hyvä vanhemmuus sisältää taidon olla elämäniloinen, päättäväinen ja toimielias. Vanhemmalla tulee olla kykyä liittoutua lapsen kanssa sekä rakastaa lastaan ja vastaanottaa rakkautta lapseltaan. Hyvä vanhempi uskalttaa pyytää lapselta anteeksi ja antaa lapselle anteeksi. (Kempainen & Rouvinen-Kempainen 2004, 53.)

Vanhemmat ajattelevat usein lapsen tulevaisuutta, mutta oleellista kuitenkin on, että lapsen elämä on tässä ja nyt. Lapsuus ei siis ole vain välivaihe kohti aikuisuutta, vaan lapsuus on lapselle ainutkertainen elämänvaihe. Lapsuudessa jokainen päivä, viikko ja kuukausi ovat tärkeitä. (Jarasto & Sinervo 2000, 15.) Lapsen ja aikuisen arki eroavat toisistaan paljon. Aikuisen arki on kiireistä, lapsen arki hänen itsensä kokemana on kiireetöntä ja se muodostuu leikissä tekemisestä ja toimimisesta. (Kahri 2003, 6.) Nykyään arkipäivän vanhemmuus on entistä haastavampaa ja vaativampaa. Onkin todettu, että vanhemmat ovat hämmentyneitä sekä epävarmoja vanhemmuudestaan enemmän kuin ennen sekä tavoista toimia lapsen kanssa.

Yhteiskunnan nopean kehityksen vuoksi, eivät entiset vanhemmuuden mallit päde, eikä lapsuudenkodin opeilla ole käyttöarvoa. Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen vie vanhempien energiaa. Näiden yhteensovittaminen ei aina onnistu, sillä työpaikkojen perhemyönteisyyksissä on paljon eroja. Vanhemmuutta pidetään nykyään yksilöllisenä valintana. (Viljamaa 2003, 9.)

Varsinais-Suomen lastensuojelun kuntayhtymä on kehittänyt vanhemmuuden roolikartan, vanhemmuuden tukemiseen ja arviointiin. Vanhemmuuden roolikartan päärooleja ovat huoltaja, rakkaudenantaja, elämänopettaja, ihmissuhdeosaaja, rajojenasettaja. (Vilén ym. 2010, 137,138). Huoltajuus on kaiken perusta, sillä lapsi tarvitsee ruoan antajaa, levon turvaajaa, puhtaudesta huolehtijaa sekä aikuista joka huolehtii vaatetuksesta ja sairaudenhoidosta. Rakkauden antajan rooli on yhtä tärkeää kuin huoltajankin. Kiintymyssuhde lapseen kasvaa vähitellen, arjen toiminnoissa. Elämän opettaminen, tarkoittaa taitojen ja arvojen siirtämistä lapselle sekä sitä, että vanhempi kykenee osoittamaan lapselleen arvostusta. Ihmissuhdeosaajana vanhempi opettaa lapselle kuinka toisten ihmisten kanssa toimitaan, ja miten tunteista viestitään. Rajojen asettajana vanhempi huolehtii turvallisuudesta, säännöt, rutiinit ja toisto tuovat lapsen elämään hänen tarvitsemaansa turvaa. (Hermanson 2007, 68-69.) Vanhemmuuden rooleja omaksutaan, tai niihin kypsytään kokemuksen kautta (Vilén 2006, 119). Vanhempien on nykyään entistä haastavampaa nähdä vanhemmuutta luonnollisena olotilana. Vanhempien tuen tarve vanhemmuuteen on kasvanut ja tukea odotetaan erityisesti neuvoloiden tarjoavan. Vanhemmat tarvitsevat tukea myös lapsen kehityksestä ja kehityksen tukemisesta, kehittävästä leikistä ja virikkeistä. Tässä opinnäytetyössä käsitellään alle kouluikäisen lapsen normaalia kehitystä sekä lapsen kehitystä tukevia leikkejä, leluja ja virikkeitä sekä laadittiin vanhemmille tarkoitettu lasten leikkitoimintaa kuvaava esite.

2 Työn toteutus

2.1 Työn tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tutkittuun tietoon perustuva kirjallisuuskatsaus alle kouluikäisen lapsen kehityksestä ja lapsen kehitystä tukevista leikeistä. Aihe opinnäytetyöhön syntyi työelämän toiveesta. Työ antaa vanhemmille tärkeää tietoa alle kouluikäisen lapsen kehityksestä sekä leikistä kehityksen tukena. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta oli tarkoituksena tuottaa esite, jota voitaisiin käyttää vanhemmille jaettavana materiaalina Hyvinkään neuvoloissa. Työn tavoitteena on lisätä vanhempien tietoisuutta lapsen ikäkauteen sopivista leikeistä ja virikkeistä.

2.2 Työn menetelmälliset ratkaisut

Opinnäytetyön toteutustapana on käytetty kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsauksessa tieto on koottu tarkasti rajatulta aihealueelta yhteen ja se on tärkeää tiedon välittämistä (Leino-Kilpi 2007, 2). Kirjallisuuskatsauksen hyötynä on, että se yhdistää suuren määrän tutkimustuloksia käyttökelpoisempaan ja hallittavampaan muotoon. Se vähentää myös yksittäisten tutkimustulosten käyttöön liittyvää vinoumaa ja kirjallisuuskatsaukseen perustuvat johtopäätökset ovat täsmällisempiä. (Patala-Pudas 2008.) Kirjallisuuskatsauksessa on pyrittävä punnitsemaan lukijalle valmiiksi tutkimusaiheeseen liittyvät keskeiset näkökulmat ja tärkeimmät tutkimustulokset. Myös olemassa oleva tieto on eriteltävä ja arvioitava huolellisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 109.) Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen vaiheet jaotellaan karkeasti kolmeen eri vaiheeseen joita ovat: katsauksen suunnittelu, katsauksen tekeminen haakuineen, analysointineen sekä synteeseineen ja katsauksen raportointi. (Johansson 2007, 5.)

Opinnäytetyöhöni olen etsinyt pääasiallisesti aiheeseen liittyvää kotimaista kirjallisuutta ja tutkimuksia sekä muutamia ulkomaisia lähdeoksia. Tähän työhön aineistohakuja on tehty Laurea-ammattikorkeakoulun kirjaston Laurus-aineistotietokannasta ja Nelli-tiedonhakuportaallista sekä Terveysportista, josta olen saanut vinkkejä aiheeseen liittyvistä lähdeoksista. Olen myös hakenut lähdeoksia manuaalisesti Hyvinkään kaupungin kirjaston sekä Hyvinkään Laurea kirjaston Informaattikoiden avulla. Lähdeoksina olen myös käyttänyt Terveystietokeskuksen opintoihin liittyviä oppikirjoja, joista olen tiennyt aiheeseen liittyvää luotettavaa tietoa löytyvän. Tiedonhaussa olen käyttänyt sanojen katkaisuhakua ja yhdistelmähakua sekä olen hakenut tietoa yksittäisillä sanoilla. Hakusanoina aineistohauissa on käytetty ”lapsi”, ”kehitys”, ”lapsen kehitys”, ”terveen lapsen kehitys”, ”leikki”, ”lastenkirjat”, ”kehittävät lelut”, ”hyvä lelu”, ”media”, ”lapsi ja media”, ”varhainenvuorovaikutus”, ”kielenkehitys”, ”vanhemmuus” ja ”hyvä vanhemmuus”. Lasten leikkiteoriaa kirjoittaessani olen käyttänyt hakusanana leikkitutkimusta tehneen ”Marjatta Kallialan” nimeä. Lähdeoksia valitessani olen käyttänyt valintakriteerinä sitä, että ne ovat olleet kasvatusalan tai terveysalan ammattilaisten kirjoittamia.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella tuotettava esite on yksi terveysviestinnän muodoista. Terveysviestintä on keskeisin keino välittää yleisölle tietoa terveydestä sekä pitää yllä keskustelua terveystietoisuudesta julkisesti. Tutkimuksen mukaan kaikkia joukkoviestinnänmuotoja voidaan käyttää, kun levitetään yleisölle hyödyllistä terveysinformaatiota tai halutaan lisätä tietoisuutta niin yksilön kuin yhteisönkin terveyden merkityksestä kehitykseen. Terveysviestinnän sisältö voi perustua tietoon, tunteeseen, kokemuksen ja se voi olla faktuaalista eli tosiasioita koskevaa tietoa tai fiktiivistä eli käsitteellistä tietoa. (Torkkola 2007.) Terveystietoisuuden edistäminen on tavoitteellista ja välineellistä toimintaa, ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin aikaansaamiseksi sekä sairauksien ehkäisemiseksi ja se perustuu ihmisten arvoihin. Viestinnän

tuloksia ovat terveyttä suojaavien ulkoisten ja sisäisten tekijöiden vahvistuminen ja elämäntapojen muutokset terveellisempään suuntaan sekä terveystalvelujen kehittyminen. Terveiden edistämisen vaikutukset ovat nähtävissä yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan terveytenä ja hyvinvointina. (Savola & Koskinen-Ollonqist 2005, 8.) Terveystalveluinnällä on tarkoitus vastata juuri tietyn kohderyhmän tiedontarpeeseen ja lisätä heidän tietoisuuttaan asioista. Hyviä kanavia terveystalveluinnälle ovat muun muassa esitteet, tiedotteet sekä hoitotilanteissa suorat kontaktit. (Nordman 2002, 124-125.)

Hyvän esitteen tarkoituksena on kertoa kohderyhmälle heitä koskevat olennaiset ja kiinnostavat asiat. Haasteena esitteen tekemiselle on, miten vangitaan lukijan mielenkiinto. Mielenkiinnon vangitsijoina voi olla ulkoasu tai lyhyt ja ytimekäs alkuteksti tai otsikko. Esitteen työstämisessä lähtökohtana ovat, että vain tärkeimmät asiat valikoituvat esitteeseen. Esitteen tekijän tulee aina miettiä esitteen idea huolellisesti ja jalostaa sekä miettiä keskeistä sanomaa, jonka hän haluaa tuoda julki. Tekstin tulee olla asiallista ja sen tulee olla kirjoitettu lyhyesti ja ytimekkäästi. Lukijalle tulee kuitenkin aina suoda mahdollisuus tehdä johtopäätöksiä. Esitteestä tulee ilmetä missä yhteydessä, kenen toimesta se jaetaan. Tiedon jota jaetaan, tulee olla ajankohtaista ja tulevaisuuteen tähtäävää. Hyvästä esitteestä löytyy kuvia tekstin tukena ja niiden tulee olla samanhenkisiä. (Ikävalko 1995, 206-209.)

3 Lapsen kehityksen tukeminen leikin avulla

3.1 Leikin merkitys lapsen kehityksessä

Lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttaa perimä, kypsyminen, ympäristö sekä lapsen oma aktiivisuus. Perimä on geenien säätelemää ja perimä säätelee myös kypsymistä. Kypsyminen on edellytys lapsen oppimiselle ja se on yksilöllistä. Kypsymisaikatauluun vaikuttavat lapsen herkkyyss- ja kriittiset kaudet. Esimerkiksi kävelyyn opettelussa tarvitsee fyysisen voiman ja motorisen hallinnan kasvaa riittävästi, ennen kuin lapsi voi kävellä. (Vilén ym. 2006, 132.) Herkkyysskaudella tarkoitetaan ajanjaksoa jolloin joku aivojen osa-alue muotoutuu vauhdikkaammin ja kyky oppia tiettyä asiaa on normaalia parempi. Kriittisellä kaudella tarkoitetaan sitä aikaa, jolloin lapsen on opittava tietty taito. Ympäristöllä tarkoitetaan lapsen perhettä ja arkiympäristöä, jossa hän elää. Ympäristöllä voidaan tarkoittaa myös tunneilmapiiriä eli millaisia tunteita lapselle näytetään tai millaisia tunteita lapselle sallitaan. Oma aktiivisuus on yksilön omaa kiinnostusta ja ongelmanratkaisutaitojen kehittymistä. Lapsi eli yksilö harjoittelee lapsuudessaan siis omaa aktiivisuuttaan sekä tutkii, ihmettelee asioita ja etsii omia mielenkiinnon kohteita. (Vilén ym. 2006, 132,133.)

Leikki kuuluu lapsen perustarpeisiin. Leikkiminen on kokonaisvaltaista toimintaa, jonka avulla lapsi tutkii sekä harjoittelee oman kehon ja ympärillä olevan maailman hahmottamista. Lei-

kissä lapsi oppii yhdistelemään asioita ja oivaltamaan syy- ja seuraussuhteita. Leikki mahdollistaa lapselle, liikkumisen harjoittelun, ilon, ajankulun ja oppimisen. Lapsen keho, aistit, tunteet, ajattelu, mielikuvitus, muistot, pelot ja toiveet sekä pettymykset kulkevat leikissä mukana. Leikissä lapsi käsittelee omia ajatuksiaan ja tunteitaan, kokemuksia sekä elämyksiä ja pyrkii löytämään keinoja ilmaista itseään ja ymmärtää tapahtumia. Lapset leikkivät usein yhdessä, yhden tai useamman leikkitoverin kanssa. Näin lapsi pääsee jakamaan kokemuksia ja merkityksiä, joita leikissä kohdataan. Eläytymiskyky, empatia ja vuorovaikutustaidot pääsevät kehittymään sekä leikissä lapsen itsenäisyys harjaantuu että myös yhteistyötaidot. (Kahri 2001, 17-21.)

Vanhempien on tärkeää luoda leikille hyvät edellytykset (Karvonen & Lehtinen 2009, 46). Aikuisen tehtävänä on varjella leikinvapaaehtoisuutta, välittömyyttä sekä lisätä toiminnallaan lapsen hallittavuutta leikkiin. Aikuisen tulee myös pitää yllä turvallisuutta sekä huolehtia että lapset noudattavat leikeissä sääntöjä. Hyvä leikkiympäristö on turvallinen, jolloin lapsi voi uppoutua leikkiinsä. Alle kolmevuotiaalle lapselle aikuisen tulee olla fyysisesti tai psyykkisesti läsnä, jotta hän voi luottavaisesti tutkia leikin aikana ympäristöään. (Kalliala 2008, 49-51.)

Eri-ikäisten ja eri kehitysvaiheissa olevien lasten leikki on erilaista. (Salpa 2007, 85.) Iän myötä lasten leikki kehittyy ja muuttuu. Leikin kehitys syntyy yhteistoiminnassa muiden ihmisten kanssa. Pienet vauvat rakastavat köröttely-, sylittely-, ja kutitusleikkejä. Vauvaiästä noin kahden vuoden ikään, lasten leikki on esineiden kanssa leikkimistä, suuhun laittamista ja käsillä tarttumista. Kahden vuoden iässä alkavat rooli- ja rakenteluleikit kehittyä ja nämä jatkuvat vielä kouluikässäkin. Roolileikki on alle kouluikäisen lapsen yksi leikkimuodoista, johon lapsi ammentaa malleja vanhemmiltaan. Lapsen itselleen valitsema rooli on aina lapselle merkityksellinen. Roolileikeissä lapsi harjoittelee muiden huomioonottamista asettumalla toisen asemaan. Rakenteluleikeissä lapset oppivat hallitsemaan avaruudellisia suhteita sekä pituuksia ja paino eroja. (Karvonen & Lehtinen 2009, 46.) Rakenteluleikeissä lapsi käyttää hieno- ja karkeamotoriikan taitoja ja näitä soveltamalla hän oppii yhä monimutkaisempia toimintoja sekä saa uutta ja tarkempaa aistitietoa. Liikunnallisen leikin avulla lapsi oppii hallitsemaan kehoaan. (Salpa 2007, 85.) Omaehtoiseen leikkiin lapset kehittävät aiheen ja sisällön itse ja leikissä ilmenee kuvittelun kyky. Omaehtoisessa leikissä lapsi kehittyy ja oppii taitoja sekä asioita huomaamatta, samalla lapsen minäkuva ja itsetunto muovautuvat. (Helenius 2004, 6.)

Tyttöjen ja poikien kehitysvaiheet ovat erilaiset, joten se myös heijastuu lapsien leikkiin. Pojista tulee keskimäärin tyttöjä vilkkaampia ja heidän leikeistään muodostuu rajumpia. Pojilla on myös suurempi tarve liikkumiseen, tilan valtaamiseen sekä aggression purkamiseen toiminnan kautta. Kasvatuksella on myös vaikutusta tyttöjen ja poikien käyttäytymiseroihin, sillä aikuiset suhtautuvat lapseen luonnostaan sukupuolesta riippuen eri tavalla. Pojat leikkivät

mielellään mielikuvitusrooleissa ja saattavat vaihdella rooleja leikin aikana useinkin, kun tytöt taas leikkivät vastavuoroisia leikkejä, esimerkiksi kauppias-asiakas tai äiti-lapsi leikkejä. Leikeissä lapsella on tarve saada jäljitellä aikuisia, jolloin pojat ottavat mallia oman sukupuolen aikuisista. Poikien ja tyttöjen leikit alkavat erottua selvästi toisistaan neljän ja viiden ikävuoden kohdalla. (Turtiainen 2003, 43-47.)

Lasta leikkiin innostavan lelun ei välttämättä tarvitse olla monimutkainen tai kallis. Mielikuvitusta innostavaan leikkiin löytyy paljon materiaalia luonnosta ja kotoa. Hyvän leikkivälineen ominaisuuksia on listannut kansainvälinen leikkijärjestö, International Council of Children`s Play. Järjestön mukaan hyvän lelun tulisi soveltua lapsen ajatusmaailmaan, lapsen voimien tulisi riittää lelun käsittelyyn sekä lelu tulee olla turvallinen. Hyvä lelu soveltuu monenlaisien toimintojen ja ajatusten ilmaisuun, sekä sen edistää silmä- ja käsi yhteistyötä. Lelun tulisi aktivoida lasta oma-aloitteisuuteen sekä luovaan toimintaan ja tarjota lapselle mahdollisuuksia toteuttaa monenlaisia ideoita. Hyvä lelu tukee lapsen ja aikuisen keskinäistä vuorovaikutusta, jolloin se myös tukee lapsen kielenkehitystä. Hyvä lelu on myös kestävä, jota voi kierrättää lapselta toiselle. Pienillä lapsilla kannattaa olla aluksi realistisia leluja kuten keittiötavarat tai leikkieläimet, myöhemmin leluiksi käyvät abstraktitkin lelut kuten palikat, tikut ja rasiat. Pallot ja kirjat ovat myös hyviä leluja. (Hermanson 2007, 90-91.)

3.2 Lapsen kehitys ja sitä tukeva leikki

Lapsuusikä jaetaan kasvun ja kehityksen mukaan eri ikäkausiksi. Eri ikäkaudet vaihtuvat liukuvasti ja rajakohdat ovat aina sopimusluonteisia. (Vilén 2006, 133.) Arvioitaessa kehitysvaiheita tulee muistaa, että lapsen kehitys on aina yksilöllistä ja normaalissakin kehityksessä on suuria vaihteluja. Lapsen kehityksen arviointiin on luotu yhtenäiset kehityksen arviointikriteerit. Neuvolatarkastuksissa lapsen kehitystä arvioidaan, hienomotoriikan, karkeamotoriikan, kielen ja kommunikaation, kognitiivisten toimintojen ja sosioemotionaalisen kehityksen osa-alueiden avulla. (Nieminen & Korpela 2004, 11.)

Motorisella kehityksellä tarkoitetaan liikkeiden kehitystä, jota määräävät keskushermoston, luuston ja lihaksiston kehitys. Liikkuminen kiinnostaa lasta luonnostaan ja pienestä pitäen lapsi harjoittelee motoriikkaansa oma-aloitteisesti. Motoriikan kehitys vaatii aina liikkeeseen vaadittavien osa-alueiden kypsymistä, jolloin uuden taidon oppiminen on mahdollista. (Vilén ym. 2006, 136.) Lapsilla lihasten säätely sekä motorinen kehitys etenevät kefalokaudaalisesti eli päästä jalkoihin, proksimodistaalisesti eli keskeltä äärialueille ja kokonaisvaltaisista liikkeistä, eriytyneisiin liikkeisiin (Ivanoff, Risku, Kitinoja, Vuori & Palo 2001, 46). Karkeamotorinen kehitys liittyy liikkumiseen tarvittavien lihasten toimintaan eli lapsen liikkumiseen. Hienomotorinen kehitys tarkoittaa taas pienten lihasten toimintojen kehittymistä eli käden taito-

ja. (Ivanoff ym. 2001, 49.) Perimällä on vaikutusta lapsen motoriselle kehitykselle, mutta myös ympäristön virikkeet, yksilön persoonallisuus ja oma motivaatio vaikuttaa, miten ja millaisia taitoja lapsi hallitsee. (Vilén ym. 2006, 136.)

Vauvavaiheessa ja leikki-iässä liikunta on lähinnä motorista kehitystä tukevaa ja fyysiseen aktiivisuuteen kannustavaa toimintaa. Myöhemmässä leikki-iässä korostuu ulkoilu, leikki ja liikunnan perustaitojen opettelu. Esikouluikäinen voi jo harrastaa liikuntaa, mutta vielä tässäkin vaiheessa opetellaan liikunnan perustaitoja. (Javanainen-Leinonen 2009, 24.) Terveystieteiden vaikutusten lisäksi liikunta edesauttaa lapsen kehitystä. Riittävästi liikkuvan lapsen liikunnalliset perustaidot vahvistuvat, näitä ovat ryömiminen, konttaaminen, käveleminen, juokseminen ja hyppiminen. Näiden edellä mainittujen taitojen hyvä hallinta tukee lapsen muuta kehitystä ja liikunnalliset kokemukset muokkaavat hermostoa. Vanhemmilla on tärkeä vaikutus siihen kiinnostuuko lapsi liikunnasta ja tavalliset retket luontoon voivat olla lapselle ikimuisia kokemuksia. Peuhuleikeissä ja temppuillaessa lapsi oppii jännittämään kehoaan ja hallitsemaan omia liikkeitään. (Karvonen & Lehtinen 47.) Liikuntahetket antavatkin lapselle ainutkertaisia kokemuksia ja elämyksiä, kehon liikkeestä, jännityksestä, yhteistyöstä ja kontaktista. Liikunta tuottaa lapselle hyvää oloa. Harrastustoimintaa tärkeämpää on että vanhemmat kannustavat lapsia omaehtoiseen liikuntaan, omalla kotipihalla ja sen lähiympäristössä. (Rinta, Lind, Lipponen & Tamminen 2008, 7.)

Kielenkehitys alkaa jo ennen syntymää ja jatkuu läpi elämän. Kieltä tarvitaan kun tutustutaan ympäristöön ja jäsennetään siitä syntyneitä havaintoja. Kieltä tarvitaan myös tietojen hankkimiseen sekä käsittelemiseen, uuden oppimiseen, ongelmien ratkaisemiseen ja toimintojen ohjailuun. Sosiaalista vuorovaikutusta tai ajatusten vaihtoa ei synny ilman kielen käyttöä. (Nummiranta 2009, 37.) Puheen ja kielenkehitys on vahvasti sidoksissa varhaiseen vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Lapsen kielen omaksuminen edellyttää ympäristöltä, kielellisiä virikkeitä sekä sosiaalista vuorovaikutusta. Kielenkehityksen kannalta on tärkeää, että vuorovaikutussuhdetta rakennetaan jo raskaus aikana. Aktiivinen vuorovaikutus ja kommunikaatio lapsen kanssa kannustavat lasta yrittämään enemmän. Ääntelylle ja aktiiviselle sanaston kehittymiselle on tärkeää, että vanhempi huomaisi lapsen aktiiviset huomion kohteet, sekä nimeäisi lapselle siihen liittyviä asioita sekä pyrkiä esittämään lapselle kohteesta kysymyksiä. (Kunnari, Savinainen-Makkonen, Kaarlonen & Kulovesi. 2004, 149-152.)

Sadut ja kertomukset antavat eväitä leikkiin ja ajatteluun. Lapsen ja aikuisen yhteinen lukuhetki on elävää vuorovaikutusta. Yhdessä luettaessa lapsi voi keskeyttää ja kysyä asioita, jotka häntä mietityttävät. Kirjan kuvien katseluun voi aina palata uudelleen sekä kuvien tutkiminen herättää mielikuvitusta, ajattelua ja kieltä kehittäviä keskusteluja. (Turunen 2005, 5.) Lapselle lukemisessa ei ole niinkään tärkeää mitä luetaan vaan, että lukuhetkiä olisi paljon. Pieni lapsi nauttii toistosta myös luettaessa. Loru, laulut ja riimitykset tukevat lapsen kielel-

listä kehitystä. Lapsi oppii havainnoimaan sanoja ja niiden merkityksiä sekä loppusointuja ja toistoja. Laulamalla ja hyräilemällä lasta voi hauskuuttaa, naurattaa sekä lohduttaa. (Syötä satuja 2008, 12-13.)

Vauvan ja vanhemman vuorovaikutussuhteessa näkyy vanhemmuuteen kasvaminen. Hyvä kiintymyssuhde tuo lapselle turvallisuuden tunnetta ja säätelee vauvalla viireys ja tunnetiloja (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2004, 49). Vastasyntynyt reagoi syntymästään asti inhimillisiin ominaisuuksiin. Vauva on valmis ensihetkestä asti vuorovaikutukseen, lapsi mieltyy nopeasti ja valikoivasti häntä säännöllisesti hoitavien henkilöiden ominaisuuksiin. (Hermanson 2007, 85.) Varhainen vuorovaikutus on vanhempien vaistonvaraista toimintaa, jonka pitäisi syntyä luonnollisesti arjen toimissa. Vuorovaikutusta on katsekontaktin hakeminen vauvan kanssa, lähellä pitäminen, juttelu rauhallisesti ja pehmeästi sekä pyrkimys ymmärtää vauvan tarpeita. Vauva vastaa kontaktiin aluksi katseella, myöhemmin ääntelyllä ja hymyllä. Vanhempien ja lapsen yhdessä olo toimii hyvin kun vanhempi pystyy nauttimaan lapsestaan, sekä on emotionaalisesti saatavilla. (Hermanson 2007, 85, 153.) Varhaiset vuorovaikutuskokemukset ovat tärkeitä kehityksen jokaiselle osa-alueelle. Varhaisessa vuorovaikutuksessa lapsi harjoittelee, myös kaikkia niitä perusvalmiuksia, joita tarvitaan myöhemmin kommunikoinnissa yhä monipuolisemmin muiden kanssa. (Martikainen 2007, 5.)

Kognitiivisella kehityksellä tarkoitetaan tiedonkäsittelyyn liittyviä toimintoja joita ovat, havaitseminen, kieli, muistaminen, oppiminen, ajattelu, suunnittelu, ongelmanratkaisu, päättely ja päätöksenteko sekä tarkkaavaisuus ja keskittymiskyky. Kognitiivisen kehityksen perustana on lapsen ja vanhemman välinen myönteinen vuorovaikutus sekä lapsen saama emotionaalinen tuki. Aivojen kehitys lapsen ensimmäisten ikävuosien aikana on perustana myöhemmälle kognitiiviselle toiminnalle. (Nurmiranta 2009, 33-34.)

Lapsella sosioemotionaaliset toiminnot kehittyvät yksilön sekä ympäristön keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Ympäristön kehityksellisiin vaatimuksiin sopeutuminen muokkaa lapsen sosioemotionaalisia toimintoja ja sen mukaisesti lapsen tulisi kyetä säätelemään omaa tunneilmaisuaan, viireystilaansa sekä käyttäytymistä. Sosioemotionaalisella kehityksellä tarkoitetaan iänmukaisien sosiaalisten vuorovaikutustaitojen omaksumista, sekä itsesäätelykyvyn kehittymistä. Itsesäätelykyvyllä tarkoitetaan, kykyä mukauttaa omaa käyttäytymistä, viireys- ja motivaatiotilaa ympäristön vaatimusten mukaisesti. Sosiaalinen vuorovaikutus alkaa kehittyä varhaisten kiintymyssuhteiden kautta. Kognitiivinen ja motorinen kehitys tapahtuu tiiviissä yhteydessä sosioemotionaalisen kehityksen kanssa. (Pirilä 2004, 22.)

Median vaikutus lapsen ajattelutapoihin ja käyttäytymiseen on paljon voimakkaampi ja pysyvämpi kuin aikuisten ja se muovaa lapsen kehitystä hyvään tai huonoon suuntaan (Opas me-

diakasvatukseen, 5). Alle kouluikäisellä lapsella ei ole medialukutaitoa, joten lapsi ei osaa tulkita median tuottamaa informaatiota. Vanhempien tehtävänä onkin valvoa lapsen television ja Internetin käyttöä. Alle yksivuotias ei tarvitse mediaa missään muodossa. Jos 1-2-vuotiaan lapsen kanssa katsotaan kotona ohjelmia, vanhemman tulisi olla aktiivisesti läsnä. Alle kaksivuotiaalle lapselle ei ohjelmista ole hyötyä. 3-4 vuoden ikäinen lapsi haluaa seurata ohjelmia. Vanhempien tehtävänä onkin valvoa mitä ohjelmia katsotaan ja miten kauan. Lisäksi vanhemman tehtävänä on auttaa lasta erottamaan todellisuus ja keinotodellisuus. 5-6 -vuotiaiden kanssa on myös turvallisinta katsoa ohjelmia yhdessä. Rajojen asettelu ohjelmien määrän ja laadun suhteen on tärkeää. (Hermanson 2007, 95-97.) Tietokone tai pelikonsolipelin käytössä on omat puolestapuhujansa kuin vastustajansakin. Vanhempien tulee muistaa että peleissä kunnioitetaan ikäsuosituksia, pelataan yhdessä lapsen kanssa, peliaika on rajoitettua ja tietokone tai pelikonsolipelit sijaitseva sellaisessa paikassa mistä sen käyttöä on helppo valvoa. (Syötä satuja 2006, 95.)

3.3 Vauvaikä

Ensimmäistä elinvuotta kutsutaan vauvaiäksi, tänä aikana lapsen kasvu ja kehitys ovat nopeampaa kuin koskaan myöhemmin. Syntymän jälkeen ensimmäiset päivät ja yöt täyttyvät syötämisestä, vaipanvaihdosta, rauhoittelusta. Aika on tutustumista ja ihmettelyä, totuttelua uuteen elämään sekä vanhemmille että vauvalle. Vauvan kommunikaatio taidot parantuvat huimaa vauhtia ja muutamassa viikossa vanhemmat ja vauva ovat oppineet puhumaan toisilleen katsein, elein ja ääntein. Tämä varhainen vuorovaikutus sitoo vanhemmat ja lapsen tiukasti yhteen. Vanhemman antama huomio merkitsee lapselle myös turvaa, lohtua ja tunteita, jotka ovat hyväksi lapsen kehityksen jokaiselle osa-alueelle. (Murphy 2010, 10.)

3.3.1 Motoristen taitojen tukeminen vauvaiässä

Alle yksi vuotiaan hienomotorinen kehitys alkaa varhaisista perustaidoista, joita ovat käsien liikuttelu ja heiluttelu, esineen tavoittelu, tahdonalainen tarttuminen, tarttumisotteen ylläpito ja otteen tahdonalainen irrottaminen. 2-3 kuukauden ikäinen lapsi hapuilee ja tavoittelee esinettä, mutta esineeseen tarttuminen ei vielä onnistu. 3-4 kuukauden ikäisenä lapsi alkaa kurotella tarkoituksellisesti haluamaansa kohti. Lapsi leikkii käsillään sekä tuo kädet keskilinjaan ja opettelee käsien kanssa työskentelyä. (Lattunen, Ruusu-Niemi & Kotamäki 2004, 15.) 4-6 kuukauden ikäinen vauva työskentelee jo aktiivisesti kaksikäisesti. Puoli vuotiaana lapsi pystyy siirtämään esineitä kädestä toiseen, sekä pitämään kahta esinettä yhtä aikaa kädessään. Lapsi hallitsee istuma-asennon ja se antaa mahdollisuuksia aktiivisempaan tutustumiseen ympäristössä sekä käsien käyttöön. Lapsi paukuttaa myös mielellään esineitä vastakkain, tuottaakseen ääniä. 7-9 kuukauden ikäinen lapsi tarttuu pieniin esineisiin sormenpäillä ja pinsettiote alkaa orastaa. Tarttuminen on jo aivan tarkoituksenmukaista, esineiden pudottelu

kehitty mukavaksi leikiksi, jota toistetaan usein. Esineiden suuhun vieminen vähenee tässä vaiheessa. 10-12 kuukauden iässä pinsettiote on jo hioutunut ja ote on tarkka. (Lattunen ym. 2004, 16.)

Ensimmäisten viikkojen ja kuukausien aikana lapsen leikki alkaa myös kehittyä. Kolmen ensimmäisen kuukauden aikana, vauvan leikki on siis yksinkertaista koskettamista, juttelua, laulua sekä jokelteluun ja itkuun vastaamista. (Murphy 2010, 10.) Kolmenkuukauden iässä, mobilet tai muut roikkuvat lelut kiinnostavat vauvaa, jolloin hän seuraa lelua, yrittää tarttua ja potkia niitä. Neljän kuukauden iässä lapsi alkaa nähdä paremmin ja näin pystyy käsittelemään ärsykeitä eritavalla. Lapsi pystyy keskittämään katseensa sekä pystyy seuraamaan. Parhaita leluja ovat sellaiset mitä voi katsella ja ihmetellä yhdessä aikuisen kanssa. Leikkiessä vanhemman tulee huomioida, että vauva jaksaa keskittyä vain pieniä hetkiä kerralla. Neljänkuukauden ikäisestä alkaen, vauva innostuu kurkistusleikeistä sekä alkaa tarttua tietoisesti esineisiin. Erilaisten esineiden ja materiaalien tunnustelu virittelee lapsen tuntoaistia ja kehittää hienomotorisia taitoja. Kiinnostavia leluja vauvasta tässä vaiheessa ovat värikkäät, rapisevat, kolisevat, ikäkauteen sopivat lelut, joista vauva saa helposti kiinni esimerkiksi erilaiset helistimet. (Murphy 2010, 25.) Papereiden rypistely ja repiminen on mukavaa toimintaa, kuten myös harsojen ja kankaiden käsittely. Pöydän ääressä lapsi nauttii taputtelusta, käsillään ja palikoilla. (Kahri 2001, 39.) Kahdeksankuukauden ikäisen lapsen hienomotorisia taitoja tukee myös sormilla syöminen, lapselle voi antaa pieniä leivänpaloja, rusinoita sekä herneitä pömittäväksi ja syötäväksi (Einon 1998, 61.)

Ensimmäisenä vuotena tärkeitä karkeamotorisen kehityksen virstanpylväitä ovat vatsa- ja selin makuuasentojen hallinta, kääntyminen vatsamakuulle, istumaan nousu ja istuma-asennon hallinta, ryömiminen ja konttaaminen sekä seisomaan nousu ja mahdollisesti kävely. Kahden kuukauden iässä lapsen tasapainonhallinta alkaa varmistua. Neljän kuukauden iässä, selinmakuulla olo on hyvin hallittua ja liikkuminen monipuolista ja sujuvaa. Lapsi on löytänyt jalkansa ja leikkii niillä sekä vie kädet polviin. Lapsi kannattaa päätään istuessaan. Kääntyminen selältä vatsalleen onnistuu noin 4-6 kuukauden iässä. Vatsamakuulla ollessaan lapsi pystyy jo tarttumaan kasvojen edessä oleviin leluihin. Kuuden kuukauden iässä selinmakuulla lapsi tarttuu varpasiin ja leikkii niillä sekä kääntyy helposti selältä vatsalle. (Seppänen & Eskola 2004, 11-12.) 7-8 kuukauden iässä lapsi on oppinut ikätasoiseen liikkumiseen liittyvät tarpeelliset taidot, eikä juuri malta pysyä selällään. Seuraavana kehityksessä on eteenpäin liikkumisen ja pystyyn nousemisen vaihe. Yhdeksän kuukauden iässä lapsi ryömi, nousee konttausasentoon ja konttausasennosta sivuistuntaan, toiseen käteensä tukeutuen. Istunta onnistuu itsenäisesti, kun hänet siihen asetetaan. (Seppänen & Eskola 2004, 11-12.) 10-12 kuukauden iässä, lapsella on suuri halu nousta seisomaan ja tutkimaan ympäristöä. Motoriset valmiudet ovatkin jo tässä iässä siihen olemassa, mutta lapsi tarvitsee myös rohkeutta yrittää sekä ongelmanratkaisutaitoja selvitäkseen uudesta tilanteesta liikkumisen saralla. Pystyasennon

löydettyään, lapsi seisoo aluksi tukea vasten ja ottaa askeleita eteenpäin tai kävelee aikuiseen tukeutuen. (Salpa 2007, 99 - 106.) Kymmenen kuukauden iässä lapsi nousee jo itse istumaan ja istuu ilman tukea jolloin hänet voidaan jättää istumaan yksin. Yhteen ikävuoteen mennessä istuma-asennosta tulee toiminnallinen leikkiasento. (Salpa 2007, 110). Istuessaan lapsi pystyy leikkimään molemmilla käsillä ja hän myös pystyy kurottelemaan leluja jo kauempaa sivuilta sekä pyörii akselinsa ympärillä. (Seppänen & Eskola 2004, 13).

Motorisia taitoja tukeva leikki vauvaikäisen kanssa muodostuu kosketuksesta ja liikkeestä. Näiden avulla lapsi alkaa hahmottaa omaa kehoaan. Hellittelyn ja sylittelyn lisäksi vauva nauttii jumpasta. Keinuttelu- ja lentelyleikit (liite 2) rauhoittavat lasta, lisäksi se vaikuttaa keskushermoston kypsymiseen ja koordinaation kehittymiseen. (Kahri 2001, 26-31.) Neljän kuukauden iästä alkaen vauvan tulisi saada leikkiä päivittäin lattialla vatsallaan, jotta niska- ja selkälihakset vahvistuisivat. Erilaiset leikkimatot ja jumppatelineet tai ympärille levitetyt erilaiset lelut viihdyttävät lasta lattialla ollessa, sekä houkuttelevat lasta kääntyilemään ja liikkumaan ryömimällä. Silittely, sylittely, hypittely- ja keinutteluleikit ovat mukavia yhteisiä leikkejä vanhemman kanssa. Kylpyvedessä leikkiminen erilaisilla kylpyleluilla on vauvasta riemukasta. Seitsemän kuukauden iässä konttaaminen esineiden välissä tai esteiden ylitys viehättää ja viihdyttää lasta. Muita mielipuuhiä seitsemästä kuukauden iästä eteenpäin ovat pallon perässä konttaaminen, esineiden ja lelujen työntäminen, tavaroiden poimiminen lattialta. (Kahri 2001, 40- 45.) Erilaiset hatut alkavat viehättää yhdeksänkuukauden ikäisenä ja lapsi asetteleekin niitä päähänsä mielellään. Ikäkaudelle hyviä leluja ovat myös hernepussit, sisäkäin pinottavat purkit ja isot rakennuspalikat. (Hakulinen, Lopperi, Rauatmaa, Sandelin, Suikki, Tapio, Truelsen & Vidman 2004, 20.)

3.3.2 Vuorovaikutustaitojen tukeminen vauvaiässä

Vauvan vuorovaikutustaidot eli kommunikaatio on aluksi ei-kielellistä eli sanatonta viestintää, joka tapahtuu katseella, ilmeillä, eleillä, äännelemällä, liikkeillä sekä itkulla ja naurulla. Jokeltelu alkaa noin lapsen ollessa kuuden kuukauden ikäinen ja se jatkuu noin vuoden ikään saakka, tukena lapsella on eleet ja yksittäiset sanat. (Nurmiranta 2009, 39-40.) Syntymästä kuuden kuukauden ikään kommunikointi sisältää paljon kasvatusten tapahtuvaa vuorovaikutusta, joka ei ole lapsen kannalta vielä tavoitteellista. Keskeisiä elementtejä vuorovaikutuksessa ovat katsekontakti, ääntely ja hymy. Ensimmäisten elinviikkojen aikana lapsi tuottaa yksittäisiä vokaaleja (aa), jotka yhdistyvät vähitellen (ääiiiä) ääntelyksi joka on yhtäjaksoista. Seuraavaksi alkaa esiintyä kurkkuaäniä ja kiljaulemista, jotka ennakoivat konsonanttien ilmaantumista ääntelyyn. Kolmen kuukauden ikäisenä vauva nauttiikin entistä enemmän vuorovaikutuksesta vanhemman kanssa ja suunalueen leikit ovat mieluisia. Vauvan jokeltelu alkaa noin kuuden kuukauden iässä. Jokeltelu on vokaaleja ja konsonantteja sisältäviä tavusarjoja (ma- ma - ma). Tavutoistojokeltelusta alkaa vähitellen hahmottua ensimmäisiä sanahahmoja

ja ensisanoja. Kuuden kuukauden iässä, eleillä on entistä keskeisempi merkitys kommunikatiivisissa, lapsi osoittaa, tavoittelee ja työntää pois luotaan. Ensimmäisten sanojen ymmärtäminen alkaa. (Pentikäinen & Nieminen 2004, 18.) Vauva nauttii kuunnella puhetta, joka on suunnattu hänelle. Äänenpainoja muutellen ja selkeästi äännetty puhe edistää lapsen kielen ja sanaston kehitystä. Vauva nauttii kosketusta ja ääntä yhdistävistä loruleikeistä ja lauluista. Hoitohetket ovat sopivia hetkiä leikkiin vauvan kanssa. Vauva oppii parhaiten ja nauttii kasvokkain tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Lasta on myös tärkeä opettaa kuuntelemaan erilaisia äänimaailmoja, musiikkia, kodin ääniä sekä hiljaisuutta. (Murphy 2010, 11-14 ; Kahri 2001, 33-43.)

3.3.3 Kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen tukeminen vauvaiässä

Vastasyntynyt omaa synnynnäiset valmiudet, yhdistää eri aistien kautta tulevaa tietoa yhteensä havainnoiksi. Vastasyntynyt pystyy myös havainnoimaan erilaisuutta ja samanlaisuutta ja sitä onko kokemus jo ennestään tuttu. Äitinsä kasvot vauva oppii tunnistamaan jo hyvin varhain. Vauva katselee mielellään kirkkaita värejä, punaista, keltaista, valkoista ja mustaa. Kun lapsi oppii tarttumaan, esinettä tutkitaan suulla, näönvaraisesti, heiluttaen ja paukuttaen. Syvyysnäkö toimii noin 3-6 kuukauden iässä, mutta se alkaa parantua seitsemästä kuukaudesta eteenpäin. Tietoisuus siitä että esine on olemassa vaikka ei näy eli objektipysyvyys, kehittyy 4-5 kuukauden iässä. Tästä syystä piilotteluleikit alkavat kiehtoa lasta. 6-12 kuukauden iässä lapsi tutkii esineitä ja ympäristöään monipuolisesti katselemalla, kääntelemällä ja paukuttelemalla. Esineiden suuhun vieminen vähenee. Lapsi alkaa myös jäljitellä yksinkertaisia toimintoja ja havainnoida pieniä yksityiskohtia, syy- ja seuraussuhteen alkeet alkavat hahmottua. Ensimmäisen vuoden lopussa, lapsi saattaa aloittaa leikissä tarkoituksenmukaisesti yhteenkuuluvien esineiden yhdistämisen, esimerkiksi lusikan laittamisen kuppiin. (Nieminen 2004, 20). Seitsemän kuukauden iästä alkaen lasta alkaa kiehtoa osoitteluleikit ”missä lamppu on”, ”missä äiti on”, ota-anna leikit, piiloleikit ja jäljittelyleikit. Piilo- ja kurkistusleikit (liite 2) sekä läppäkirjat vahvistavat vauvan pysyvyyden ymmärtämistä. (Murphy 2010, 16-25.)

0- 6 kuukauden ikäisen lapsen neurofysiologinen kypsyminen näkyy varhaisen kiintymyssuhteen, vireystilan säätelyn ja havaintomotoriikan kehityksessä. Vauvan ärtyvyys ympäristöstä tuleville aistimuksille sekä sisäisille tuntemuksille on yksilöllistä. Vauvat voivat olla helposti yliärtyviä, vaikeasti rauhoiteltavia ja toiset taas hitaasti reagoivia tai rauhallisia. Rutiinit jotka toistuvat päivittäin ovat tärkeitä, ne tukevat vuorovaikutusta sekä fysiologisten toimintojen säännöllistymistä ja vakiintumista. Vauvalle muodostuvia rytmisiä olotiloja ovat: nälkäinen-kylläinen olotila, uni- valverytmi, mielihyvän- mielihyvän ilmaisut, aktiivisen toiminnan hetket - kontaktista vetäytymisen ja rauhoittumisen hetket. (Pirilä 2004, 22.) 7-12 kuukauden ikäinen vauva reagoi ärsykkeisiin jo lukuisilla aktiivisilla tavoilla. Reagoititapoja on itku, nauru, ääntely, koskettaminen, tavoittelemine ja tarttuminen. Motoristen ja kognitiivisten

toimintojen kehittyminen, lisää vauvan sopeutumiskykyä ja reagoivuutta ympäristöön. Ikäkauden lopussa vauvan tunneilmaisukyky laajenee ja vieraat asiat ja ihmiset saattavat alkaa ujostuttaa ja pelottaa lasta. Toisaalta taas vauva alkaa suuntautua myös muihin aikuisiin ja lapsiin ja osoittaa heille kiinnostustaan. (Pirilä 2004, 22.) Sormilorut, köröttely ja kutittelu ovat läheisyyden hetkiä yhdessä vanhemman kanssa (Kahri 2001, 45).

3.4 Taaperoiikä

Yksivuotias lapsi on innokas tutkimusmatkailija. Hän konttaa, kävelee, kiipeää, juoksee ja tutkii maailmaa kaikin aistein koskettamalla, kuuntelemalla, maistamalla ja haistamalla. Näin toimiessaan lapsi oppii koko ajan uusia asioita. Kaksivuotiaana lapsi opettelee syömään, riisumaan ja pukemaan itsenäisesti. Ikäkaudelle on tärkeää että lapsi saa kokeilla ja tehdä asioita itse, jolloin onnistumisen kokemukset vahvistavat lapsen itsetuntoa. Kaksivuotias tarvitsee rajoja ja johdonmukaisuutta kasvatuksessa. (Kahri 2001, 60, 70.)

3.4.1 Motoristen taitojen tukeminen taaperoiässä

13-15 kuukauden ikäisen lapsen hienomotorinen kehitys mahdollistaa taitavamman käsien yhteistyön. Tavoittelemisen, tarttuminen ja kiinni pitäminen eivät ole enää ongelmallisia. Kahden palikan tornin rakentaminen onnistuu. Lapsi voi siirtää katseensa pois tavoittelemastaan esineestä sekä ojentaa kätensä kohti ja tarttua siihen ilman katseen apua. Otteen irrottaminen sekä tavaran pudottaminen pieneenkin astiaan onnistuu. Piirtäminen alkaa kiinnostaa lasta, ote kynästä on vielä tässä vaiheessa nyrkkiote. Lapsi harjoittelee lusikalla itse syömistä, vanhemman auttaessa toisella lusikalla. Pienten esineiden kuten helmien kontrolloitu irrottaminen onnistuu lapselta. 16-18 kk ikäisenä syöminen ja juominen onnistuvat jo itsenäisesti. Kynän jälki on edestakaista aaltomaista viivaa. 19-36 kk ikäinen lapsi tarttuu palloon molemmilla käsillä, ja heittää sen alakautta. Palikoista lapsi rakentaa kuuden palikan tornin. Piirtäminen on kehittynyt, pysty- ja vaakasuoran viivan piirtäminen onnistuu. (Seppänen & Eskola 2004, 16.) Kaksivuotiaasta eteenpäin hienomotorisiin taitoihin kuuluu myös, että lapsi osaa kääntää kirjansivuja, sivu kerrallaan. Lapsi innostuu muovailuvahasta tai taikataikinasta, (liite 2) pujottaa suuria helmiä lankaa sekä osaa tehdä kolopalapelejä. (Nurmiranta 2009, 20). Taaperoiikäiselle hyviä leikkivälineitä ovat luovuutta kehittävät välineet. Lapsi ilahtuu paperirullista, laatikoista, rasioista, kangassuikaleista ja lehdistä, joista voi itse kehittää tekemistä. Piirtäminen, leikkaaminen ja silppuaminen, puisten palapelien tekeminen, muovailuvaha muovailut sekä paksuilla liiduilla piirtely tukevat ikäkauden hienomotorista toimintaa.

Yli vuoden ikäisen lapsen kehityksessä alkaa itsenäisen liikkumisen vaihe, joka antaa lapselle mielihyvää, elämyksiä ja oppimisen iloa. Turvallinen ympäristö mahdollistaa sen, että lapsi

kiinnostuu tutkimaan ja kokeilemaan. Kokemusten kautta lapsi oppii tunnistamaan kehonsa taidolliset ja tiedolliset rajoitukset. Itsenäisen seisomisen sekä itsenäisen kävelyn oppimisen ikähaitari on suuri ja se ajoittuu 12-18 kuukauden välille. (Salpa 2007, 109-110.) Kävelemään opettelussa apuna voi olla kärry, joka houkuttelee lasta nousemaan ylös ja työntämään sitä edellään. Perässä vedettävät lelut ovat myös lapsesta innostavia. Työnnettävät tai vedettävät lelut kehittävät lapsen tasapainoa ja koordinoitukykyä. (Einon 1999, 29.) 12 kuukauden ikäinen lapsi pysyy istuma-asennossa enää ainoastaan syödessä tai kun hän tutkii lelua. Lapsi käyttää istuma-asentoa vain siirtyessään toiseen asentoon ja puuhaan. Lapsi alkaa auttaa rii-suutumisessa ja pukeutumisessa, vetämällä kättä hihasta tai potkaisemalla kengät jalastaan. (Salpa 2007, 110.) 18 kuukauden ikäinen lapsi kyykistyy taitavasti tuetta ja se on myös yksi leikkiasennoista sekä nostaa leluja lattialta. Karkea- ja hienomotoristen taitojen yhdistäminen onnistuu ja lapsi pystyy liikkumaan lelua kantaen. Lapsi nousee portaita kontaten ja pian myös oppii niitä laskeutumaan takaperin. Kiipeileminen matalille tasoille tai tuoleille alkaa kiinnostaa. Vähitellen lapsi myös oppii istuutumaan itsenäisesti matalille tasoille. Kahden vuoden iässä lapsi ottaa jo juoksu askelia ja nousee portaita tasa-askelin. Kolmatta ikävuotta lähestyessä lapsi liikkuu varmasti juosten jos tila on esteetön. Hyppiminen tasajalkaa ja hypähtely kuuluvat jokapäiväiseen liikkumiseen. Kolmipyörällä lapsi liikkuu potkutellen tai polkien. (Seppänen & Eskola 2004, 13.) Taaperolle sopivia liikuntaleikkejä ovat tasapainoiluleikit ja pienimuotoiset esteradat. Epätasaisessa maastossa kävely sekä kiipeily turvallisissa ja valvotuissa olosuhteissa on parasta liikuntaa. Palloleikit, pelaaminen, potkiminen, heittäminen, kiinnittäminen sekä vierittäminen harjaannuttavat motorisia taitoja ja silmä-käsi yhteistyötä. (Kahri 2001, 62-63.) Päällä istuttavat ja eteenpäin potkittavat autot tai kuorma-autot ovat taaperoilille mieleisiä leluja. Hiekkalaatikko on jokaisen taaperon paratiisi, lapio, ämpäri ja hiekkamuotit saavat lapsen viihtymään ulkoleikeissä pitkiä aikoja. Sadesäällä, kuralätäköissä leikkiminen ja hyppiminen ovat vertaansa vailla olevaa toimintaa. Kylpyhetket ovat myös mahdollisuus leikkiin, yleensä lapset rakastavat vedessä olemista. Vesi ja hiekka leikkielementteinä ovat lapselle erittäin rauhoittavia ja mieltä tyynnyttäviä. (Kahri 2001, 66-67.)

3.4.2 Vuorovaikutustaitojen tukeminen taaperoiässä

Lapsi sanoo usein ensimmäisen merkityksellisen sanansa noin yksivuotiaana. Puheen edetessä hän nimeää arkipäivän esineitä, käyttää paljon substantiiveja. Lapsi myös tunnistaa ilmaisuja ja sanoja jotka kuvaavat päivittäisiä tapahtumia. Kaikki uusi tuottaa lapselle ihmetystä ja hän jakaa sen myös aikuisen kanssa. (Vilén ym. 2006, 145.) Vuoden ja puolentoista vuoden välillä lapsen sanavarasto laajenee nopeasti. Puolitoistavuotias lapsi käyttää noin 10-30 sanaa, mutta ymmärtää paljon enemmän sanoja. Lapsi ilmaisee tarpeitaan sanoin ja elein. Sanojen ja sanan sisällön ymmärtäminen kehittyy. Kaksivuotiaana lapsi osaa jo yli 250 merkityksellistä sanaa. Sanat ovat yleensä nimisanoja, jotka viittaavat ihmisiin, esineisiin tai eläimiin. Kaksivuotias osaa myös tuottaa itse aktiivisesti sanastoa. Yksinkertaiset kaksisanaiset lauseet il-

mestyvät puheeseen, ”äiti menee”, ”isä auto”. Tämän jälkeen alkavat myös adjektiivit ja verbit lisääntyä puheeseen ja lapsi alkaa käyttää käskymuotoja, ”ei nukkumaan”, ”anna maito”. Ensimmäinen kyselykausi esiintyy kahden vuoden iässä, yleensä lapsi haluaa tietää esi-
neiden ja asioiden nimiä. 2,5 vuotiaan sanavarasto laajenee kymmenen sanaa päivässä ja hän osaa tavuttaa ja käyttää aikamuotoja, vaikka virheitä syntyy niissä vielä paljon. Tarinan ker-
ronta vaihe alkaa lapsilla hieman ennen kolmatta ikävuotta. Tarinoilla lapsi ilmaisee tuntei-
taan ja ajatuksiaan. (Nummiranta ym. 2009, 39-41.)

Taaperoikäisen kirjojen tulisi olla selkeitä, yksinkertaisia ja värikkäitä. Lapsen kuuntelemisen taito on kehittynyt yksivuotiaasta alkaen huomasti, kirjaa luettaessa lapsi jaksaa katsella isoja kuvia ja kuunnella samoja lyhyitä tarinoita yhä uudelleen. Kuvien tulisi liittyä lapsen arkimaa-
ilmaan, jolloin hän oppisi tunnistamaan tuttuja asioita ja tapahtumajärjestykset muotoutuisi-
vat lapselle selkeiksi. (Kahri 2001,64.) Rytmikkäät laulut, lorut ja sanojen toistelut kiehtovat lasta. Loru ja lauluhetkistä saa monipuolisempia, kun käytössä on loru- tai laulupussi.(ks.liite
2) Vanhempi voi askarrella pussin yhdessä lapsen kanssa. (Murphy 2010, 31.)

3.4.3 Kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen tukeminen taaperoiässä

Taaperoikäisen lapsen kognitiivinen kehitys näkyy parhaiten leikkitoiminnoissa. Tässä iässä tulevat ensimmäiset symbolileikit, joiden toiminnot kohdistuvat lapseen itseensä, esimerkiksi lapsi harjaa leikisti tukkaansa tai syö leikisti lusikalla. Kuvitteellinen leikki alkaa suuntautua vähitellen myös toisiin ihmisiin ja leluihin. Tapahtumat ovat aluksi yksinkertaisia ja vähitellen ne pitenevät kahden tapahtuman seurannoiksi. Mielikuvitusleikit viriävät ja lapsi kuvittelee esineitä muuksi kuin ne ovat sekä leikeissä alkaa näkyä myös juoni. Lapsen kiinnostus toiminnallisia leluja kohtaan herää. Lapsi kokeilee miten lelu liikkuu, millaisia ääniä siitä lähtee tai irtoaako siitä osia. Lapsi toimii yritys- ja erehdysperiaatteella ja kokeilee esimerkiksi muoto-
laatikkoon erimuotoisia leluja. (Nieminen 2004, 20- 21.)

Vuodenikäisestä alkaen sopivia leluja ovatkin erilaiset pinottavat palikat/ Duplo-legot sekä sisäkkäin pinottavat purkit, hakkalelut, rengastornit ja muotolaatikat. Vipuja ja nappuloita sisältävät toimintalelut vahvistavat lapsen ongelmanratkaisutaitoja ja auttavat selvittämään kuinka asiat toimivat. Toimintaleluiksi kelpaavat myös normaalit arkipäivän esineet, esimerkiksi kannelliset rasiat ja purkit, joita voi avata sekä sulkea. Puolentoista vuoden iässä lapsi alkaa käyttää leluja tarkoituksenmukaisemmin, lelupuhelin on puhelin sekä nukke on vauva, jota lapsi hoitaa. Roolivaatteet, leikkiasiat, käsilaukut, leikkiherrat, lääkärinlaukut sekä työkalut houkuttelevat lasta kehittämään omia leikkejä. Taapero ikäisen leikki on yleensä itse-
keskeistä ja lapsi ei kaipaa siihen ohjausta. Lapsen tulisikin antaa leikkiä rauhassa, ilman vanhemman puuttumista siitä aiheutuvaan sotkuun tai päämäärättömyyteen. Lapsen kuvittelu-
leikit tarvitsevat paljon kokemuksia todellisesta elämästä, kehittyäkseen sekä vahvistuak-
seen. Aikuisen tulisi antaa lapselle mahdollisuus olla mukana arkiaskareissa, tiskaamisessa,

pyykkien pesemisessä ja ripustamisessa, ruoanlaitossa sekä siivoamisessa. Lapsen kanssa tulisi tehdä erilaisia retkiä luontoon, puistoihin, maatiloille ja eläintarhoihin. (Murphy 2010, 27-35.) Taaperoikäinen lapsi leikkii mielellään myös pehmoleluilla tai nukkeilla. Nuken tulisi olla pehmeä, helposti syliin otettava ja sopivan kokoinen lapsen käsiteltäväksi. Nuken tai pehmolelun kanssa lapsi voi leikkiä samoja asioita, joita kotona puuhailtaan. Lapselle nukke edustaa elävää ihmistä ja näin ollen nukke onkin tärkeä hahmo lapsen tunne-elämän kannalta. Nuken kanssa lapsi voi käydä lävitse omia tunnekokemuksiaan ja tapahtumia. Lapsi kohtelee nukkea samalla tavalla, kuin tuntee itseään kohdeltavan. Pojille on myös hyvä hankkia nukke leikkeihin. Autoleikit kiehtovat useimmiten poikia enemmän kuin tyttöjä. Autoleikkejä voi elävöittää automatolla tai parkkitalolla. Piiloleikit ulkona ja sisällä ovat erittäin suosittuja, juuri tässä vaiheessa lapsen kehitystä. (Kahri 2001, 65-67.) Kaksivuotias alkaa leikkiä pidempiä aikoja yksin. Eläimet, hahmot ja nuket saavat aikaan mielikuvitusmaailman jota lapsi elävöittää erilaisilla äänillä sekä sanoittaa toimintaansa. Taapero pitää muistia kehittävästä muistipeleistä ja pystyy seuraamaan sääntöjä yksinkertaisissa leikeissä. (Murphy 2010, 46- 49.)

Vuoden iässä lapsi alkaa kiinnittää enenevässä määrin kiinnostustaan ympäristön vaatimuksiin ja yrittää sopeuttaa olemistaan niiden mukaisesti. Lapsi reagoi aikuisen yksinkertaisiin toiminnallisiin kehotuksiin ja kieltoihin. Lapsen käyttäytyminen on tutkivaa ja liikkuminen on kehittynyt, joten tarve tutkia ympäristöä johtaa luonnollisesti toiminnallisen ympäristön laajenemiseen. Oudot ja uudet tilanteet saattavat aiheuttaa lapselle turvattomuutta ja pelkoja ja näin ollen hän suuntautuu vielä aktiivisesti lähiaikuiseen. Lapsen yksilöllinen toimintatapa sosiaalisissa suhteissa ja yksilöllinen rohkeus ympäristöön tutustumisessa alkaa näkyä. 19-24 kuukauden ikäinen lapsi jaksaa odottaa jo hetken mieluisten asioiden tapahtumista, eli kykenee siirtämään välitöntä tarpeentyydytystään. Lapselle alkaa kehittyä oikein ja väärin tekemisen tietoisuus. Lapsi kykenee jo hieman arvioimaan omaa käyttäytymistään sekä näkee itsensä erillisenä muista ihmisistä. Pyrkimykset itse tekemiseen lisääntyvät sekä onnistuminen näissä asioissa tuottaa iloa. Sopeutumiskyky uusiin tilanteisiin on vielä kuitenkin rajallinen ja lapsi tarvitsee useimmissa toiminnoissa aikuisen turvallista ohjausta. Lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta yliaktiivisena ja väsyneenä, käyttäytymisen säätelyyn ja rauhoittumiseen. (Pirilä 2004, 22-23.) 15-18 kuukauden ikäinen lapsi leikki vielä yksin, mutta seuraa tiivisti muiden lasten tekemisiä. Mieltyy leluihin ja osaa näyttää sen. Opettelee sosiaalisia taitoja esimerkiksi antamalla lelun toiselle lapselle. Kaksivuotiaana lapsi nauttii muiden lasten seurasta, mutta ei vielä osaa leikkiä yhteisleikkejä tai jakaa leluja. (Woolfson 2001, 39-43.)

3.5 Varhainen leikki-ikä

Tutkimusten mukaan kolmevuotiaana paljastuvat luonteenpiirteet näkyvät myös aikuisena. Kolmevuotias on avoin, puhelias ja rakastava. Lapsi haluaa olla iso sekä omatoiminen ja selviytyä itse jokapäiväisistä toiminnoista. Neljävuotiaana lapsi pystyy liikkumaan ja puhumaan yhtä paljon kuin aikuinenkin sekä ymmärtää hyvän ja pahan sekä myös tekojensa seurauksen. Neljävuotiaalla on vilkas mielikuvitus ja hän liioittelee sekä sepittelee satuja eikä erota aina todellisuutta. Nelivuotias kokee olevansa iso lapsi, johon eivät pikkulasten säännöt enää päde. Neljävuotiaana korostuvat selkeät rajat. Lapsi tarvitsee paljon hellyyttä, läheisyyttä ja turvallisia sekä yksinkertaisia tapoja harjoitella itsenäisyyttä. Neljävuotiaana lapsi alkaa nähdä maailmaa myös laajemmin. (Einon 2003, 32-36.)

3.5.1 Motoristen taitojen tukeminen varhaisessa leikki-ässä

3-4 vuotiaan silmä käsi yhteistyö on taitavaa. Kolmevuotiaana kynäotteen opettelu alkaa, lapsi piirtää ympyrän, ihminen on piirroksissa pääjalkainen. Neljävuotiaan piirroksissa ihmisellä on jo pää, vartalo ja raajat. Lapsi osaa piirtää mallista neliön. (Vilén ym. 2006, 142) Lapsi osaa napittaa vaatteensa sekä harjoittelee saksilla leikkaamista. (Hermanson 2007, 39). Askartelu ja piirustustarvikkeet ovat ihanteellista viihdykettä lapselle. Lapselle voi hankkia myös isompien lasten tusseja ja maaleja ja käyttää niitä valvotusti, sillä ne lisäävät lapsen itseluottamusta ja luovuutta. Monenlaisista materiaaleista askartelu ja niiden kanssa puuhailu kehittää lapsen hienomotorisia ja kognitiivisia taitoja. Askarteleminen tulisi olla lapsesta lähtevää toimintaa, johon aikuisen ei tulisi puuttua esimerkiksi korjailemalla tai ohjailemalla. Säännöistä ja kielloista vapaa kokeileminen on paras oppimistekniikka. Palapeli onnistuu kolmevuotiaalta näppärämmin ja palojen laitto paikalleen onnistuu pienemmällä voimalla kuin aiemmin. Kahdeksan palan palapeli on riittävä kolmevuotiaalle, joskin lapsi saattaa tehdä useammankin palan palapelejä, jos vain saa riittävästi harjoitusta. Muovailuvaha muovailussa lapsi käyttää muotteja, kaulimia ja veitsiä taitavasti. Neljävuotiaana lapsi kokoaa jo 10-25 palan palapelejä. Lapsen piirustuksista tulee yksityiskohtaisempia ja palikka- ja legorakennelmista monimutkaisempia. Neljävuotiaalta lapselta helmien pujottelu onnistuu riittävän sorminäppäryyden ja silmä-käsiyhteistyön harjaantumisen vuoksi. (Murphy 2010, 82-83; Einon 2003, 32-36.)

Liikunnallisesti lapsi on jo taitava kolmevuotiaana. Leikit ulkona ja sisällä kiinnostavat lasta. Kolmipyörällä lapsi liikkuu jo polkien sitä. Lapsi hyppii tasajalkaa ainakin yhden hypyn verran sekä pystyy hetken seisomaan yhdellä jalalla. Varpailla kävely onnistuu. Neljävuotiaana lapsen motoriikan hallinta on jo hyvää. Yhdellä jalalla seisominen onnistuu 4-5 sekuntia, sekä

yhdellä jalalla hyppiminen paikallaan noin 4-5 kertaa. Leikeissä lapsi on itsevarma ja peloton, hän osaa hyppiä ja kävellä taaksepäin. Ottaa itse vauhtia keinuessaan. (Hermanson 2007, 36-38.) Liikuntaleikeissä kolmevuotias kiipeää mielellään kiipeilytelineillä, keinuu hurjasti kei-
nulla, ottaa palloa kiinni ja potkii edestakaisin. Este- ja temppuradat ulkoleikeissä ovat lap-
sen mieleen. Aiemmin opittuja perusliikuntamuotoja muunnellen liikkuminen on kolmevuoti-
aasta varmasti hauskaa, esimerkiksi hiipiminen, varpailla kävely, marssiminen sekä erilaisilla
pinnoilla tasapainoilu sekä tavallinen hippaleikki. (Kahri 2001, 78- 79.) Retket metsään ja
puistoihin, kiikari, taskulamppu ja suurennuslasi mukana, saavat lapsen innostumaan luonnon
ihmeistä. Neljävuotiaana lapsen fyysinen itsevarmuus on kasvanut ja liikunta on vauhdik-
kaampaa kuin kolmevuotiaana, kolmipyörä on vaihtunut oikeaksi polkupyöräksi, jossa on apu-
pyörät. Voimistelu, tanssiminen ovat suosiossa ja sujuvat edellisvuotta vauhdikkaammin. Nel-
jävuotiaat painivat, kisaavat, leikkivät sotaleikkejä, jopa kielellistä aggressiivisuutta esiintyy
vauhdikkaissa leikeissä. Ilkeä tai syrjivä käytös ilmentää, että lapsi kokeilee rajojaan ja ilmai-
see kiellettyjä tunteita. (Murphy 2003, 69, 85, 104-105.)

3.5.2 Vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaisessa leikki-iässä

Vuorovaikutustaidot ovat kolmevuotiaana melko hyvät, kolmevuotiaan puhe on kokonaan lä-
hes ymmärrettävää. Aikamuotojen käyttö on sujuvaa kuten sanojen taivuttaminenkin. Lapsen
puheessa on kysymyslauseita, kieltolauseita sekä käskyjä. Lauseissa on selvä sanajärjestys ja
lauseet muodostuvat vähintään kolmesta tai neljästä sanasta. Kolmevuotias kyselee paljon
”kuka”, ”mitä” ja ”missä” kysymyksiä ja on halukas oppimaan uusia taitoja. Lapsi osaa kuvata
esineiden ominaisuuksia. Sanaleikit ja lorut ovat mieleisiä tässä iässä. (Nummiranta ym. 2009,
40-41.) Kolmevuotias lapsi hahmotta luku- ja värikäsitteitä sekä neljävuotiaana lapsen tulisi
osata nimetä jo kolme, neljästä pääväristä. (Hermanson 2007, 149-150.) Tehtäviä tehdessään
kykenee keskittymään jo hieman pidempään, mutta tarvitsee paljon aikuisen tukea. Luku-
määrien laskeminen on lapsesta kiinnostavaa. (Vilén ym. 2006, 146.) Kolmevuotias kuuntelee
mielellään lyhyitä tarinoita ja katselee kuvakirjoja. Kolmevuotias oppii nopeasti lempikirjansa
ulkoa ja korjailee vanhempiansa lukemista, jos nämä oikaisevat tekstissä. Arjen tapahtumista
kertovat kirjat sekä eläinsatukirjat ovat yleensä lasten suosiossa tässä iässä. (Kahri 2003, 68.)

Neljävuotiaan mielikuvitus on rikasta, ja lapsi käyttää sitä leikeissä monipuolisesti. Neljävuoti-
as jaksaa keskittyä jo pitkiin satuihin ja sepittää itsekin mielellään tarinoita. Lasta kannat-
taakin kannustaa kertomaan tarinoita kyselemällä ja kuuntelemalla. Tarinat voi kirjoittaa
myös muistiin ja niitä voi keksiä myös yhdessä lapsen kanssa. Lapselle tulee tarjota lukemi-
seksi monenlaisia kirjoja. Liian jännittävät tarinat kannattaa vielä unohtaa, sillä lapsi on
herkkä näkemään painajaisunia. (Kahri 2003, 68.) Neljävuotiailla, huumorintaju puhkeaa kuk-
kaan, jolloin vitsit ja temput jaksavat naurattaa päivästä toiseen. Itse keksittyjen sanojen ja

hassunkuristen laulujen laulaminen on myös lapsesta ratkiriemukasta. (Murphy 2001, 100.) Varhaisessa leikki-iässä lapset nauttivat myös itse tuottamastaan musiikista ja metelistä. Sopivimpia soittimia ovat leikkiksylofoni, leikkipiano sekä triangeli ja tamburiini. Soittimia voi myös valmistaa itse, vanhemman avustuksella. (Einon 1999, 144-145.)

3.5.3 Kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen tukeminen varhaisessa leikki-iässä

Kolmevuotiaan mielikuvitus on runsaampaa ja näin ollen leikki on luovempaa kuin aiemmin. Todellisuuden ja mielikuvituksen raja on häilyvämpi. Erilaiset arvuutteluleikit ja tietokilpailut ovat suosittuja. (Murphy 2001, 67.) Kim-leikki (liite 2) kehittää lapsen muistia ja havainnointikykyä (Hakulinen ym. 2004, 66). Leikkivälineitä lapsi ei enää käytä tarkoituksenmukaisesti vaan keksii niistä mitä ihmeellisimpiä käyttötarkoituksia eli lapsi on siirtynyt symboliseen ajatteluun. Kolmevuotiaalle omanvuoron odottaminen ja tavaroiden ja lelujen jakaminen on haasteellista. Vuorottelua ja odottamista vaativat pelit ja puuhut kehittävät lapsen kognitiivisia taitoja. Hyviä pelejä ovat yksinkertaiset muistipelit ja palapelit. Monivaiheiset projektit kuten legorakennelmat ja rakennussarjat sekä kotiaskareissa ruoanlaitto ja leipominen kehittävät lapsen kärsivällisyyttä. Taapero- ja vauvaleluja ei vielä kannata laittaa pois, vaan lapsi keksii niille varmasti uusia käyttötarkoituksia. Roolileikit valtaavat lapsen mielen, lapsi puheutuu mielellään erilaisiin roolivaatteisiin, linnat, nukkekodit, leikkitelat ovat mielikuvitusta vauhdittavia leluja. Lastenohjelmista tai kirjoista tutut suosikkihahmot valtaavat suosiota. Lapsi saattaa löytää itselleen usein myös mielikuvitusystävän, jonka kanssa on mukava leikkiä. (Murphy 2001, 67-73.) Neljävuotiaana roolileikit jatkuvat ja parhaimpia aiheita lapselle ovat tutut mieleen jääneet tilanteet. Kaikkein tyypillisin on kotileikki ja lisäksi kauppaleikit, sairaalaleikit, kirjastoleikit, kampaamoleikit, palomiesleikit ja poliisileikit. (Kahri 2003, 51.)

Kolmevuotiaan aktiivisuus sosiaalisia vuorovaikutussuhteita kohtaan alkaa lisääntyä. Kaveruus-suhteiden solmiminen onnistuu jo usean lapsen kanssa. (Pirilä 2004, 23). Lapsi opettelee leikkien sääntöjä yhdessä saman ikäisten lasten kanssa. Rajojen kokeilu lisääntyy voimakkaasti, mutta jos suhde huoltajiin on luottavainen, lapsi ymmärtää rajojen tuovan turvallisuutta. Kolmevuotias ei vielä osaa toimia yksin arkipäivän tilanteissa tai sosiaalisissa tilanteissa mutta kykenee hetkittäin itsenäiseen toimintaan. Kolmevuotias nauttii vanhempien kanssa touhuanmisesta. Aikuisen rooli leikinkannattelijana on kuitenkin vielä suuri. 4-vuotiaana lapsi on hyvin kiinnostunut kavereista ja heidän kanssaan olemisesta yhä enemmän. Lapsi leikkii kavereiden kanssa kahdestaan tai pienissä ryhmissä. Aikuisen apua tarvitaan yleensä ristiriitatilanteissa ja sääntöjen kertaamisessa. Nelivuotias leikkii vielä mieluiten omaa sukupuolta olevien lapsien kanssa. Lapsi tietää miten normaaleissa arkipäiväisissä tilanteissa tulee käyttäytyä, mutta ei aina pysty hallitsemaan tunteitaan ja käyttäytymistään. (Vilén ym. 2006, 159-160.)

3.6 Myöhäinen leikki-ikä

5-6 - vuotiaan lapsen maailma alkaa avartua ja suuntautua vanhemmista pois päin. Viisivuotiaana lapsi kertoi vanhemmilleen kaiken, mutta kuusivuotiaana hän enää tuskin tekee niin. Lapsi tarvitsee aikuista hoivaamaan ja tukemaan, mutta motivaation ja kiinnostuksen kohteet hän valitsee itse. (Einon 2003, 40.) Viisivuotias pohdiskelee paljon ja häntä askarruttavat jo moraaliset ja eettiset kysymykset. Kuusivuotias lapsi on tunteissaan ailahtelevainen ja tarvitsee paljon aikuisen tukea ja huomiota. (Kahri 2003, 25,34.)

3.6.1 Motoristen taitojen tukeminen myöhäisessä leikki-ikässä

Hienomotorisissa taidoissa lapsi on jo varsin kehittynyt, hän osaa piirtää tähden ja kolmion sekä jäljentää numeroita. Lapsi osaa näyttää pyydettyä 0-10 sormea. Askarreltaessa, liimaaminen onnistuu taitavasti. Muovailuvahasta, muovailumassasta tai savesta lapsi muovailee hahmoja. Lapsi leikkaa paperista ympyrän sekä suoraa viivaa pitkin muita kuvioita. Osaa käyttää pyyhekumia, teroitinta, nitojaa ja klemmariä. Oikea- ja vasen kätsyys on vakiintunut ja kynäote on kolmisormiote. Ihmishahmo piirustuksissa on useita yksityiskohtia. Piirroksista löytyy myös eläimiä, puita ja taloja, joissa on ovet ja ikkunat. Kuvien piirtäminen pisteitä yhdistelemällä onnistuu ja väritys on siistimpää, mutta saattaa mennä silti vielä viivojen yli. Lapsi on kiinnostunut kirjoittamisesta ja osaa kirjoittaa oman nimensä sekä kirjoittaa sanoja mielellään mallista. (Einon 2003, 40 & Nurmiraanta ym. 2009, 20.) Kädentaitoa tukevista leikeistä piirustus ja puuhakirjatehtävät jaksavat innostaa lasta. Askartelu, muovailu ja maalaaminen ovat myös mieluista tekemistä. Lapsi leikkii lego-palikoilla, tämä kehittää lapsen hahmotuskykyä ja mielikuvitusta. Pienet kotiaskareet kiehtovat lasta, ruoanvalmistus, siivous, tiskaaminen ja kukkien kasteleminen. Ompelutyöt ja nikkarointi kuuluvat myös mieleisiin puuhiin, joskin näiden tehtävien tulisi olla kuitenkin helppoja, ettei lapsi turhaudu. (Kahri 2003, 31, 39.)

Liikunta on monipuolista ja viisivuotias lapsi harjoittelee uimista ja talvella hiihtämistä sekä luistelua. Polkupyörällä lapsi ajaa apupyörillä ja aloittaa opettelemaan ajamista ilman niitä. Kiipeileminen on mieluista sekä hyppynarulla hyppääminen. Lapsen liikkeet alkavat saada voimaa ja lapsi jaksaa nostaa useamman kilon painoisia esineitä. (Nurmiraanta ym. 2009, 20.) Liikkuminen on uhkarohkeaa ja vauhdikasta, temppuilut ovat mieluisia. Voimaa vaativissa leikeissä, lapsi tutustuu omiin voimiinsa ja oppii säätelemään niitä. (Jarasto, Sinervo 2000, 57,62.) Kuusivuotiaalle lapselle liikunta on erityisen tärkeää sillä nopean kasvun vuoksi lapselta saattaa tulla hetkeksi kömpelö. Liikkumalla lapsi harjaannuttaa liikkeittensä hallintaa ja saa tuntumaa nopeasti muuttuvaan kehoonsa. (Kahri 2003, 35.) Liikuntaleikeissä 5-6-vuotias lapsi saa purkaa kasautunutta energiaansa oikealla tavalla sekä se tukee samalla lapsen fyysistä kehitystä. Liikuntaleikit ovat yleensä yhteisleikkejä, jolloin ne kehittävät lapsen kexe-

liäisyyttä, valppautta, yhteistyökykyä ja pettymyksensietokykyä. Lapsi pitää erityisesti pallopeleistä, kuten polttopallosta, jalkapallosta. (Kahri 2003 31,39) Pallopeleissä lapsen tasapaino ja koordinaatiokyky kehittyvät (Einon 1999, 29). Lapsi nauttii juoksuleikeistä kuten hipasta ja sen erilaisista variaatioista joita ovat esimerkiksi puuhippa, letkahippa tai X-hippa. Pojille mieleisiä leikkejä ovat takaa-ajoleikit. Piiloleikeistä on monenlaisia sovelluksia kuten rosvo ja poliisileikki tai Kymmenen tikkua laudalla leikki. (ks.liite 3) Tytöt pitävät hyppynarulla hyppeystä poikia enemmän. Kiipeilyleikit mitä hurjimpiin paikkoihin innostaa molempia sukupuolia. Kuusivuotias innostuu luistelusta, hiihtämisestä ja mäenlaskusta, aikaisempia vuosia enemmän. (Kahri 2003, 59-61.)

3.6.2 Vuorovaikutustaitojen tukeminen myöhäisessä leikki-iässä

Viisivuotiaan lapsen sanavarasto on noin 2000 sanaa ja lapsi hallitsee suomenkielen sanojen taivutussäännöt sekä lausejärjestykset. Osaamiaan sanoja lapsi käyttää monipuolisesti. Tarinan kerronta etenee ajallisesti oikeassa järjestyksessä. Kuusivuotiaan sanavarasto on noin 10 000 sanaa ja lapsi ääntää yleiskielen mukaisesti. Vuorovaikutustaidot ovat kehittyneet. Lapsi malttaa keskittyä kuuntelemaan toisen puhetta sekä puhuu vuorotellen. Lapsi osaa vuorovaikutustilanteessa myös tehdä kysymyksiä ja vastata kysymyksiin. Esikouluikäisen kertoamaan tarinaan sisältyy paljon yksityiskohtia. Tarinankerrontataidosta voidaan ennustaa mahdollista koulumenestystä. Taidon on myös todettu olevan yhteydessä, muun muassa lukemisen oppimiseen ja sosiaalisiin taitoihin. (Nummiranta ym. 2009, 40-41.) Viisivuotias muistaa jo kolmiosaisia ohjeita sekä osaa yksinkertaisia laskuja pienillä lukumäärillä sormia apuna käyttäen. (Virén ym. 2006, 146.) 5-6-vuotias lapsi kuuntelee ja katselee monenlaisia kirjoja. Kuvakirjojen lisäksi, kuvattomat sadut kehittävät lapsen mielikuvitusta. Lapsesta jännittävät sadut ovat parhaita, joskin vanhempi voi halutessaan hieman pehmentää tarinaa. Vanhemman kannattaa lukea kuusivuotiaalle paljon kirjoja sillä se kehittää ajattelukykyä ja kieltä. Lapsi rakastaa kuunnella myös itse keksittyjä tarinoita sekä tarinoita omasta lapsuudestaan, syntymästään, vauva-ajasta ja ensimmäisistä askelista. tarinat ovat tärkeitä lapsen minäkuvan muodostumisen kannalta. Viisivuotiaasta alkaen lapset kiinnostuvat myös erilaisista tietokirjoista. Lapsia kiinnostavia aihealueita ovat esimerkiksi eläimet, autot, tekniikka, avaruus, historia ja vanhat tavat. (Kahri 2003, 35, 69.)

3.6.3 Kognitiivisten ja emotionaalisten taitojen tukeminen myöhäisessä leikki-iässä

5-vuotiaana kaverisuhteiden merkitys korostuu entisestään ja haluaa heidän luokseen kyläilemään. Lapsi osaa leikkiä pitkiä leikkejä, leikeissä on jatkuvuus seuraaviin leikkikertoihin. Isossa ryhmässä toimiminen onnistuu aikuisen ohjaamana. Ristiriitatilanteissa lapsi osaa itse jo toimia sovitellen, mutta tarvitsee ajoittain aikuisen apua. Lapsi toimii vielä itsekkäästi mutta

kehittää taitojaan miten ystävää lohdutetaan. Äidin ja isän taitojen ihailu on vallalla mikä korostuu leikeissä. 6-vuotias on kiinnostunut kodin ulkopuolisista asioista sekä harrastaa ja leikkii yhä enemmän kavereiden kanssa. Ryhmässä toimiminen onnistuu ja noudattaa yhdessä sovittuja sääntöjä mutta aikuisen tuki on ajoittain tarpeen. Ohjattu toiminta väsyttää, jos sitä on liian paljon. Lapsi kaipaa vielä vapaata leikkiä ja toimimista pienissä ryhmässä tai itseksensä. Mietti isoksi kasvamista ja kokeilee rajojaan. Kuusivuotias tutkii ja tarkkailee valpaa ympäristöään sekä muistaa tapahtumia edellisiltä päiviltä tai mitä kaukana menneisyydessä on tapahtunut. Kuusivuotiaana lapsi on omaksunut valtavasti arvoja ja asenteita vanhemmiltaan ja läheisiltä aikuisilta. Lapsi osaa ilmaista myös omia mielipiteitään ja ymmärtää sosiaalisia tilanteita jo varsin hyvin. Tunteiden ilmaisu on kehittynyt, surulliset tarinat saattavat herättää lapsessa voimakkaitakin tunnepurkauksia. (Vilén ym. 2006, 160 & Einon 2003,41).

Viisi- ja kuusivuotiaasta rooli- ja mielikuvitusleikit ovat vielä suosittuja, todellisuus pohja on kuitenkin lisääntynyt leikkiin. Rooliasujen lapsi haluaa näyttävän mahdollisimman aidoilta ja realistisilta. Majojen rakentelu sisälle ja ulos erilaisista materiaaleista innostaa lasta ja rakenteluissa suurin viehätys on itse tekemisen ilo. Lapset yhdistelevät mielellään rooli- ja rakennusleikkejä. Lapsi jaksaa keskittyä helppojen pelien pelaamiseen ja muistaa pelin säännöt. Tämän ikäiselle hyviä ja helppoja pelejä ovat esimerkiksi; Afrikan tähti, Kimble, Domino sekä korttipeleistä Musta Pekka-kortit ja Uno-kortit. Nukketeatterileikit ja esittäminen ovat hyviä leikkejä, harjoitellessa yhteistoimintaa muiden kanssa. Musiikin kuunteleminen, tanssiminen, laulaminen ja soittaminen ovat tämänikäisestä lapsesta hauskaa puuhaa. Lapsi kiinnostuu tässä iässä mieluisten esineiden keräilystä sekä erilaisten tieteellisten kokeiden tekemisestä, magneeteista ja lukemisesta. (Kahri 2003, 31, 39.)

4 Työn eteneminen

Opinnäytetyöni aihe on valittu keväällä 2010. Opinnäytetyön ohjaajana on toiminut lehtori Raija Tarkiainen. Syksyllä 2010 olemme pitäneet ensimmäisen ohjauspalaverin, jossa olemme suunnitelleet työtä ja pohtineet aihealueen rajaamiseen liittyviä asioita ja aikataulutuksia työn etenemisen suhteen. Syksyllä olen myös aloittanut kirjallisuuskatsauksen tekemisen, hakemalla erilaisia lähde-tekstejä ja analysoimalla niitä. Lähde-tekstien hakua ja analysointia olen tehnyt kokoajan työn edetessä. Työn teorian kirjoittamisen olen myös aloittanut syksyllä 2010. Kevään 2011 aikana, olemme pitäneet opinnäytetyöohjauspalavereja noin kaksi kertaa kuukaudessa. Näissä palavereissa, olemme pohtineet miten tekstiä ja kappalejakoja kannattaisi muokata toimivammiksi kokonaisuuksiksi työni kannalta. Esitettä on aloitettu työstämään huhtikuussa, Olen ollut yhteydessä Hyvinkään Laurea ammattikorkeakoulun korkeakoulusihiteeri Eila Harleen, jonka kanssa olemme sopineet ensimmäisen tapaamiskerran toukokuun alkuun, jolloin teoriaosuus on ollut kokonaisuudessaan valmis. Tähän tapaamiseen olin kirjoittanut esitetekstistä raakaversio jonka olin hyväksyttänyt opinnäytetyöohjaajallani sekä

olin valikoinut esitteeseen tulevat kuvat. Valmis esite on hyväksytetty myös Hyvinkään neuvolan terveydenhoitaja Mervi Kuoppamaalla.

5 Pohdinta

5.1 Leikki lapsilähtöisyyden mahdollistajana

Nykyään vanhemmuus on järjestelemistä, joustamista, sovittelua ja neuvottelua sekä sallimista ja rajoittamista. Vanhemmuuden rooleihin vastaaminen on entistä vaikeampaa. Vanhemmuudessa käydään kilpailua ajasta ja erilaisten arvojen asettamisesta tärkeysjärjestykseen. Vanhemmuuden vaatimukset ovat muuttuneet, yhteiskunnallisen muutoksen myötä. Äitiys on nykyään tiukin ja ihannoiduin sosiaalinen rooli. Entisen poissaolevan isän roolin tilalle, vaaditaan läsnä olevaa, osallistuvaa ja tunteita näyttävää isää. Isän odotetaan myös pitävän rajoja ja vetävän lasta ulos maailmaan äidin helmoista. (Rönkkö & Rytönen 2010, 126-127.) 1900-luvulla alettiin ensimmäistä kertaa puhua lapsilähtöisestä yhteiskunnasta. Tässä yhteiskunnassa lapsi nähtiin aktiivisena toimijana. Ensimmäistä kertaa määriteltiin lapsen työn koostuvan leikistä, koulutyöstä ja kotitöistä. Tällöin lapsitutkimusten painopistealueita ovat olleet muun muassa lapsen mieltäminen ihmiseksi, hänen vahvuuksiensa ja osaamisensa osoittaminen. Nähtiin myös että lapsella on tarpeita tulla havaituksi, kunnioitetuksi sekä osalliseksi sekä lapsen tulisi saada vaikuttaa omaan lapsuuteensa. Vuosisadan lopussa huoli lapsen hyvinvoinnista on kasvanut. Nykyinen globalisaatio uhkaa erityisesti lapsuutta. Globalisaation vaikutuksesta lapsuus on lyhentynyt, ja siitä on tullut entistä enemmän kaupallistettua ja tuotteistettua. (Rönkkö & Rytönen 2010, 13-14.) Kirjallisuuskatsauksessa ilmenevät vanhemmuuden haasteet näkyvät nykyään myös perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille. Tärkeää on, että perheet saisivat riittävästi tietoa ja tukea heitä askarruttavissa ja heille epävarmoissa asioissa. Lapsen kasvua ja kehitystä tuettaessa neuvolajärjestelmä on tärkeässä asemassa. Terveydenhoitajien tulee kyetä arvioimaan perheen voimavaroja yksilöllisesti ja heidän tulisi puuttua mahdollisimman varhain huolta herättäviin asioihin. Terveydenhoitajan tulisi myös vastaanotolla kertoa vanhemmille lapsen leikin merkityksestä ja tärkeydestä samalla kun hän arvioi lapsen kehityksen etenemistä lapsen leikkitaitoja tarkkailemalla.

5.2 Luotettavuus- ja eettisyyskysymykset

Teoreettinen viitekehys on luotu kirjallisuuskatsauksen pohjalta. Kirjallisuuskatsauksen lähteiden luotettavuutta arvioitaessa haasteena ovat että työhön valikoituu juuri aiheeseen sopivimmat lähteet. Kirjallisuuskatsausta tehdessä on myös muistettava että ei tyydy ensimmäiseen sopivammilta tuntuvaan tai tuttuun lähteeseen. Lähteen kriittiseen valintaan vaikuttaa myös se millaista tietoa työhön tarvitaan ja millainen työstä on tulossa. (Tähtinen 2007, 12-13.)

Opinnäytetyöhön valikoitui kaksi tutkimusta. Loput lähdemateriaaleista on ollut asiantuntijoiden kirjoittamia, lähteisiin perustuvia kirjoituksia ja oppikirjoja. Asiantuntijat ovat alansa asiantuntijoita ja he ovat julkaisseet useita teoksia. Kirjallisuuskatsaus on synteesi eri alojen asiantuntijoiden kirjoittamista artikkeleista. Lähdeviitemerkinnät olen tehnyt huolellisesti ja näin pyrkinyt kunnioittamaan lähdeteoksien kirjoittajia. Esitteeseen valikoitunut materiaali perustuu kirjallisuuskatsaukseen ja on luotettavaa tietoa. Esitettä ei ole suunnattu tietylle kohderyhmälle, vaan sitä voidaan jakaa jokaiselle vanhemmalle ja perheelle. Eettisesti jokaisella perheellä on oikeus saada tutkimuksiin perustuvaa tietoa, lapsen kehitystä tukevista leikeistä ja leikkien merkityksestä lapsen kehitykseen. Työni ei sisällä mainontaa, vaan kehittäväistä leikkivälineistä olen kirjoittanut yleisellä tasolla ja suositusten pohjalta. Myöhäinen leikki-ikä osiossa olen nimennyt muutamia pelejä nimeltä vain siitä syystä, että vanhemmat hyötyisivät tästä ja heräisivät löytämään juuri tähän ikäkauteen sopivat pelit helposti. Työn tekijällä on käyttöoikeudet esitteen valokuviin.

5.3 Esitteen käytettävyys

Viime vuosikymmenten aikana on tehty paljon tutkimuksia lastenneuvolajärjestelmistä, samalla terveydenhoitajien koulutusta on kehitetty. Lasten terveyden edistämässä on kuitenkin vielä haasteita. Lasten ongelmien ja oireilun takana ovat yhteiskunnalliset muutokset, jotka heijastuvat moniin perheisiin. Muuttoliike on kasvanut ja sosiaaliset tukiverkot harventuneet. Yhteiskulttuuri on korvautumassa yksilöllisillä elämäntaparatkaisuille. Vanhemmuus koetaan yhä suurempana haasteena. Kaupallisuus tuo perheisiin entistä enemmän ristiriitaisia tarpeita ja odotuksia. Lasten terve kasvu ja kehitys ovat vaarassa erityisesti silloin kun ongelmat kasaantuvat ja perheet, eivät saa riittävää tukea. Tuotettuihin neuvolapalveluihin vanhemmat ovat melko tyytyväisiä. Vanhemmat toivovat neuvolan terveydenhoitajilta yksilöllisempää ja perheen tarpeista lähtevää tukea sekä aikaa. Toiveena on että vastaanotolla keskusteltaisiin parisuhteeseen, kasvatukseen, vanhemmuuteen ja lapsen psykososiaaliseen kehitykseen liittyviä asioita. He toivovat myös mahdollisuutta vaihtaa kokemuksia samassa elämäntilanteessa olevien vanhempien kanssa. Eniten tukea kaivattiin pikkuvauva- ja uhmaikä vaiheessa. Terveydenhoitajat kokevat että heillä ei ole riittävästi välineitä tai aikaa perheiden tukemiseen. (Sosiaali- ja Terveysministeriö 2004, 16-18.) Opinnäytetyöstä tuotettu esite on yksi terveysviestinnän muodoista. Terveysviestintä on tärkeää tiedonsiirtoa. Toivon että tuotettu esite olisi hyvä ja toimiva työväline sekä keskustelun pohja terveydenhoitajille, kun puhutaan lapsen kehityksen tukemisesta. Toivon, että terveydenhoitajat jakavat esitettä vanhemmille yksilöllisesti lapsen ja perheen tarpeita ajatellen. Esite voisi olla myös helposti saatavilla ja luettavissa esimerkiksi neuvoloiden odotustiloissa, jolloin jokainen perhe voisi harkita palveleeko kyseinen materiaali heidän tarpeitaan. Ensimmäisen lapsen vanhemmat

voisivat olla myös yksi tärkeimmistä kohderyhmistä. Toivon, että tämä esite herättelee vanhempia löytämään kehittäviä sekä hyviä leluja, leikkejä ja virikkeitä arkeen.

5.4 Lopuksi

Opinnäytetyön prosessi on ollut mielenkiintoinen ja välillä myös haasteellinen. Ajoittain itseleni asetetut aikataulut eivät ole pitäneet ja tekstiä työhön on ollut vaikea tuottaa. Työskentely on ollut hidasta, mutta myös palkitsevaa. Haasteellisinta on ollut työskennellä yksin, jolloin ei ole ollut ketään, joka herättäisi katsomaan asioita toisesta näkökulmasta. Yksintyöskentelyn etuna on ollut se, että työtä on saanut tehdä oman aikataulun mukaan. Aihe on ollut alusta asti mielenkiintoinen ja mukaansa tempaava. Kirjallisuuskatsausta tehdessäni olen saanut kertausta lastenneuvolaopintojen teoriaopintoihin lapsen kasvusta ja kehityksestä. Koen että ammatillinen osaaminen on kehittynyt tätä työtä tehdessä. Terveystieteiden opintojen aikana olen pystynyt ohjaamaan perheitä myös tällä osa-alueella aiempaa varmemmin ja suuremmalla tietomäärällä. Olen herännyt huomaamaan miten tärkeä merkitys leikillä on lapsen elämässä. Olen myös työtä tehdessäni käynyt läpi omaa lapsuuttani ja vanhemmuuttani. Tässä opinnäytetyössä teorian laajuus on tuonut haasteita, koska runsasta materiaalia on ollut vaikea hallita ja jäsenellä. Työn edetessä olisin halunnut liittää työhöni esimerkiksi eri-ikäisten lasten haastatteluja ja mielipiteitä siitä, mitä on hyvä leikki heidän näkökulmastaan. Tämä olisikin luonteva jatkotutkimuksen aihe seuraaville opiskelijoille.

Lähteet

- Einon, D. 1998. Kehittyvä ja onnellinen lapsi. Tietoa ja käytännön neuvoja vanhemmille 0-6 vuotiaan lapsen kehityksen tukemiseksi. Portugal: WSOY-yhtymä/Weilin+Göös Oy.
- Einon, D. 2003. Luova lapsi. Kannusta lasta käyttämään luontaisia lahjojaan ja löytämään luovuuden monet muodot. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Hakulinen, A., Lopperi, M., Rauatmaa, M., Sandelin, K., Suikki, H., Tapio, O-P., Truelsen, M. & Vidman, K. 2004. Mitä tehtäis? Sylva Ry. Helsinki: Art Print Oy.
- Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen, L. 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi.
- Hermanson, E. 2007. Lapsiperheen oma kirja. Terveys syntymästä kouluikään. Helsinki. Kustannus Duodecim Oy
- Ikävalko, E. 1995. Painotuotteen tekijän käsikirja. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Ivanoff, P., Risku, A., Kitinoja, H., Vuori, A., Palo, R. 2001. Hoidatko minua. Helsinki: WSOY.
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 2000. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Javanainen-Leinonen, T. 2009. Terveystoimijat liikunnan edistäjänä lastenneuvolatyössä. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Kalliala, M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Gaudeamus. Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Gaudeamus. Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kahri, M., 2001. Lapsen arki on leikkiä. Ensiaskeleet 0-3-vuotiaan maailmaan. Kauhava: Kauhavan Kirjapaino.
- Kahri, M., 2003. (Toim.) Lapsen arki on leikkiä II. 3-6-vuotiaat leikin maailmassa. Kauhava Kauhavan kirjapaino.
- Karvonen, P. & Lehtinen, T. 2009. Yhdessä. Leiki, liiku ja lue lapsesi kanssa. Erilaisten oppijoiden liitto ry ja Helsingin seudun erilaiset oppijat ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kemppinen, P. & Kemppinen-Rouvinen, K. 2004. Lasten kasvatuksen aarrearkku. Tallinna: Kannustusvalmennus P. & K. Oy.
- Martisainen, K. 2007. Vuorotellen. Opas vuorovaikutukseen ja kielen kehityksen alkuvaiheisiin. Kirjapaino Keili Oy.
- Nieminen, P., 2004. Kehityksen osa-alueet ja virstanpylväät, kognitiiviset toiminnot. Teoksessa Nieminen, P., Korpela, R. Leikintarkkailu. Käsikirja lapsen toiminnallisen kehityksen arvioimiseksi. Psykologipalveluiden kehittämisyksikön julkaisuja 4/2004. Tampere: Juvenes-Print, 19-21.
- Nordman, T. 2002. Viestintä terveydenhuollon organisaatiossa. Teoksessa: Torkkola, S. (toim.) Terveysviestintä. Helsinki: Tammi, 121–149.

Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S., 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Patala-Pudas, L. 2008. Kirjallisuuskatsaukset hoitotieteessä.
<http://www.slidefinder.net/L/LeenaP/9939578>. (Luettu 23.2.2011)

Pirilä, S., 2004. Kehityksen osa-alueet ja virstanpylväät, sosioemotionaaliset toiminnot. Teoksessa: Nieminen, P., Korpela, R. Leikintarkkailu. Käsikirja lapsen toiminnallisen kehityksen arvioimiseksi. Psykologipalveluiden kehittämisyksikön julkaisuja 4/2004. Tampere: Juvenes-Print, 22-23.

Salo, S., Tuomi, K. 2008. Hoivaa ja leiki, vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. Psykologien kustannus Oy.

Salpa, P. 2007. Lapsen liikkumisen kehitys. Ensimmäinen ikävuosi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salpa, P. & Autti-Rämö, I. 2010. Lapsen ensimmäinen vuosi, kehitys ei etene odotetusti, mitä tehdään. Latvia: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Savinainen-Makkonen, T., Kunnari, S., Kaarlonen & Kulovesi, T. 2009. Lapsen puheen, kielen ja kommunikoinnin kehitys ja häiriöt. Teoksessa: Armanto, A & Koistinen, P. (Toim.) Neuvolatyön käsikirja. 1-3 painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 149-151.

Savola, E. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2007. Terveystiedon edistäminen esimerkein. Käsitteitä ja selityksiä. [http://www.health.fi/timage.php?i=100311 & f=1 & name=Terveystiedon_edistaminen_esimerkein.pdf](http://www.health.fi/timage.php?i=100311&f=1&name=Terveystiedon_edistaminen_esimerkein.pdf). (Luettu 14.4.2011)

Soininen, P. 2001. Leikki on totta. Teoksessa: Kahri, M. Lapsen arki on leikkiä. Ensiaskeleet 0-3-vuotiaan maailmaan. Kauhava. Kauhavan Kirjapaino.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena, opas työntekijöille. Helsinki. Edita Prima Oy.

Strid, O. Lapsi ja media. Opas mediakasvatukseen. Nuorten osallisuushanke, UKSI.
<http://www.mediakasvatus.fi/files/u4/lapsimedia.pdf>. (Luettu 20.1.2011)

Syötä satuja. Lukuevättä lapsuuteen, opas vanhemmille. 2006. Helsinki: Kustannus Osakeyhtiö Tammi.

Torkkola, S. 2007. Terveystiedon tutkimus ja siihen liittyvät käsitteet.
<http://www.terkko.helsinki.fi/bmf/sinikka-torkkola-07.pdf>. (Luettu 14.4.2011).

Turtiainen, J. 2003. Poikien leikit. Teoksessa Kahri, M. Lapsen arki on leikkiä II. 3-6-vuotiaat leikin maailmassa. Kauhava. Kauhavan kirjapaino, 43-47.

Turunen, H. & Jokela, E-L.(toim). 2005. Lukuleikki. Sadut seuraksi, kirjat kavereiksi ja lelut lelukoppaan. Helsinki: Lukukeskus Ry.

Tähtinen, H., 2007. Systemaattinen tiedonhaku hoitotieteen näkökulmasta. Teoksessa: Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M & Ääri, R-L.(toim.)Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turku: Digipaino-Turun Yliopisto.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus erityinen elämänvaihe. WSOY. oppimateriaalit Oy

Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim). 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä, menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Oy Nord Print Ab.

Viljamaa, M-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylä: University Printing House.

Woolfson, R, C., 2001. Touhukas taapero. Tue lapsesi kehitystä. Hong Kong: Wsoy.

Liitteet

Vauvaikäiselle sopivia leikkejä

Keinun tanssaan. (san. & säv. suomalainen kansansävelmä)

Keinu tanssaan kultani kanssa. Kultani kengät on kallellasansa.

Keinun tanssaan kultani kanssa. Kultani kengät on kallellaan.

leikki ohje: laula, keinuttele vauvaa sylissä valssi tahdissa. (Salo & Tuomi 2008, 28.)

Kultakädet, kultajalat (säv. & san. suomalainen kansansävelmä)

Pienet ranteet pienet kädet, pienet kädet kulta kädet.

Soukat sormet liverteli, toisella on toinen veli.

Leikki ohje: ”Silittele vauvan käsiä ja jalkoja samalla kun laulat” (Salo & Tuomi 2008, 38.)

Lehdet lentävät (säv. & san. Krokfors.)

Lehdet lentää, lehdet lentää nyt syksy on.

Lehdet lentävät, lehdet lentää nyt syksy on.

Leikki ohje: Laita lapsi makuuasentoon sängylle, lattialle tai hoitopöydälle. Voit vaihtaa lehdet sanan tilalle huivi sanan ja heilutella kevyesti silkkihuivia vauvan pään päällä, laulun aikana. Voit myös leikkiä samaa leikkiä saippuakuplia puhallellen ja vaihtaa nyt sanaksi saippuakuplan. Voit myös lennättää vauvaa rauhallisesti sylissä. (Salo & Tuomi 2008, 38.)

Tossu ja sukka (säv. & san. S. Perkiö)

Tossu ja sukka ne tirkistää: Onkohan kaikilla varpailla pää?

Yks, kaks, ja pim, pam, pom, kenen tämä varvas on?

Vauvan tämä varvas on.

Tumppu ja rukkanen tirkistää, onkohan kaikilla sormilla pää?

Yks, kaks ja pim, pam, pom, kenen tämä sormi on?

Vauvan tämä sormi on.

Leikki ohje:” Nosta tai kosketa hellästi vauvan varpaita, yksi kerrallaan laulun tahdissa. Tai taputtele vauvan jalkoja tai käsiä hellästi. Voit vaihtaa sanojen tilalle oman ja vauvan nimen (äiti ja vauva ne tirkistää)”. (Salo & Tuomi 2008, 39.)

Kurkistus (säv. & san. S. Perkiö)

Toukut loukut onnen koukut
kuka sieltä kurkistaa? Kukkuuu...

Leikki ohje: ”Keinuta vauvaa kevyesti, kun laulat ja kumarru lähemmäksi, kun sanot kukkuu.”
(Salo & Tuomi 2008, 46.)

Ylös ja alas (säv. & san. Elina Laakso)

Ylös ja alas ja ylös ja alas ja
ylös ja alas ja taputus, taputus.

Sivulle ja ristiin ja sivulle ja ristiin
sivulle ja ristiin ja suukotus.

Koukkuun ja suoraan ja koukkuun ja suoraan
koukkuun ja suoraan ja suukotus.

Vinksin ja vonksin ja vinksin ja vonksin
vinksin ja vonksin ja suukotus.

Leikki ohje: ”Aseta lapsi makuuasentoon. Ota lapsen käsistä kiinni ja liikuta niitä laulun sanojen mukaan ylös ja alas ja pään vierelle kädet suorina ja sitten sivulle ja ristiin. suukotus annetaan, kun kädet tuodaan yhteen lapsen kehon keskikohtaan. Toista sama jaloilla”. (Salo & Tuomi 2008, 47.)

Taaperoikäiselle sopivia viihdykkeitä

Taikataikina

2 kkp vehnä jauhoja
1 kkp suolaa
noin 1kkp kuumaa vettä
1-2 rkl ruokaöljyä

Sekoita suola ja vehnä jauhot
lisää vesi ja öljy. Lisää tarvittaessa jauhoja.
Voit kuivattaa leipomukset (100 °C) tai huoneen lämmössä.
Taikina on hyvä säilyttää jääkaapissa. (Hakulinen ym. 2004, 44.)

Lorupussi

Leikkaa kartongista erilaisia kuvioita ja hahmoja.
Kirjoita niiden toiselle puolelle loruja ja laulunsanoja.
Päällystä ne muovilla.
Ompele kuville pussi tai osta sellainen.
Mukavia yhteisiä hetkiä koko perheelle laulujen ja lorujen parissa. (Hakulinen ym. 2004, 69.)

Kim-leikki

Pieniä esineitä laitetaan pöydälle.
Pyydä lapsia katsomaan tarkasti esineitä ja niiden paikkoja.
Silmät suljetaan. Yksi leikkiöistä poistaa yhden esineen ja muut yrittävät arvata mikä esine puuttuu.
Se joka on arvannut oikein saa poistaa seuraavan esineen. (Hakulinen ym. 2004, 66.)

Sormileikki

1. Olipa kerran itikka
2. jolla oli rättisitikka
3. ja sen sitikan takapenkillä
4. kävi itikka iltalenkillä.

Leikki ohje

1. näytetään sormilla itikkaa sormien välissä
2. pyöritellään kuviteltua rattia
3. heilautetaan olkapään yli
4. heilutetaan käsiä kuin oltaisiin lenkillä (Hakulinen ym. 2004, 57.)

5-6-vuotiaalle sopivia ulkoleikkejä

Hippaleikkejä

Puuhippa

Yksi lapsista jää hipaksi, ja muut lapset valitsevat itselleen yhden puun. Kun hippa huutaa ”irti” leikkijöiden tulee vaihtaa puita ja hippa yrittää ehtiä saamaan itselleen yhden puun. Se, joka jää ilman puuta on seuraava hippa. (Kahri 2003, 59.)

X-hippa

Hippa ottaa kiinni, muita lapsia. Kiinni jääneiden tarvitsee jähmettyä X-asentoon. Muut pelaajat voivat pelastaa kiinnijääneet, konttaamalla heidän jalkojen välistä. Leikki lopetetaan kun kaikki on saatu kiinni ja seisomaan haara-asennossa. (Kahri 2003, 59.)

Letkahippa

Tässä leikissä tarvitaan kaksi hippaa. Heidän tarkoituksena on ottaa muita kiinni käsi kädessä. Kiinni jääneet liittyvät letkan jatkoksi. Leikki loppuu kun kaikki on saatu kiinni, ja ovat letkassa. (Kahri 2003, 60.)

Poliisi ja rosvot

Poliisi on kiinniottaja. Poliisi laskee kolmeenkymmeneen, jolloin rosvot menevät piiloon. Poliisi etsii rosvot ja tuo ne vankilaan. Muut pelaajat voivat pelastaa kiinnijääneitä koskettamalla heitä vankilassa. (Kahri 2003, 60.)

Kymmenen tikkua laudalla

Lauta asetetaan kiven päälle ja laudalle laitetaan kymmenen tikkua. Yksi valitaan etsijäksi. Seuraavaksi joku polkaisee lautaan, niin että tikut lentävät mahdollisimman kauaksi ja hajalleen. Etsijä jää keräämään tikkuja ja muut juoksevat piiloon tällä välin. Kun etsijä huomaa jonkun, hän menee koskettamaan lautaa ja huutaa sen lapsen nimen jonka hän on nähnyt. Lapsi jonka nimi on huudettu, täytyy tulla pois piilostaan. Kiinnijäänyt voi yrittää pelastautua ehtimällä polkaisemaan tikut laudalta. Piilossa olijat voivat myös yrittää pelastaa kiinnijääneitä, ehtimällä polkaisemaan tikut laudalta uudelleen. Leikki loppuu kun kaikki ovat jääneet kiinni. Ensimmäiseksi löydetty jää seuraavaksi etsijäksi. (Kahri 2003, 60.)

Lapsen kehitystä tukevat leikit

Sisällys

Vauvaikä	4
Vuorovaikutusta kaipaava vauva (0-3 kk)	4
Motorisia taitoja opetteleva vauva (4-6 kk)	4
Aktiivisesti toimiva vauva (7-12 kk)	6
Taaperoikä	7
Tutkiva 1-vuotias	7
Touhukas 2-vuotias	9
Varhainen liekki-ikä	11
Taitava 3-vuotias	11
4-vuotias haluaa olla iso	13
Myöhäinen leikki-ikä	14
Pohdiskelleva 5-vuotias	14
Kavereita kaipaava 6-vuotias	16
Lelu- ja leikkিতietoa vanhemmille	18

Kuvat: Terhi Kollanus

Leikki kuuluu lapsen perustarpeisiin. Leikkiminen on lapsen kokonaisvaltaista toimintaa, jonka avulla hän tutkii sekä harjoittelee oman kehon ja ympärillä olevan maailman hahmottamista. Leikissä lapsi oppii yhdistelemään asioita ja oivaltamaan syy- ja seuraussuhteita. Leikki mahdollistaa lapselle liikkumisen harjoittelun, ilon, ajankulun ja oppimisen. Lapsen keho, aistit, tunteet, ajattelu, mielikuvitus, muistot, pelot sekä toiveet ja pettymykset kulkuvat leikissä mukana. Leikissä lapsi käsittelee omia ajatuksiaan, tunteitaan, kokemuksiaan sekä elämyksiään. Hän pyrkii löytämään keinoja ilmaista itseään ja ymmärtää tapahtumia. Eri-ikäisten ja eri kehitysvaiheissa olevien lasten leikki on erilaista. Tämän esitteen tarkoituksena on auttaa vanhempia löytämään lapsen ikäkauteen sopivia leikkejä, luluja ja virikkeitä.

Vauvaikä

Ensimmäistä elinvuotta kutsutaan vauvaiäksi. Vauvaiässä lapsen kasvu ja kehitys ovat nopeampaa kuin koskaan myöhemmin. Syntymän jälkeen ensimmäiset päivät ja yöt täyttyvät syöttämisestä, vaipanvaihdosta ja vauvan rauhoittelusta. Tämä aika on tutustumista, ihmettelyä ja totuttelua uuteen elämään. Ensimmäisten viikkojen ja kuukausien aikana lapsen leikki alkaa jo kehittyä.

Vuorovaikutusta kaipaava vauva (0-3 kk)

Kolmen ensimmäisen kuukauden aikana vauvan leikki on yksinkertaista koskettamista, juttelua, laulua sekä jokelteluun ja itkuun vastaamista. Vauvan motoriset taidot alkavat kehittyä 2-3 kuukauden ikäisenä ja lapsi alkaa hapuilla sekä tavoitella esinettä, mutta tarttuminen ei vielä onnistu. Roikkuvat lelut kiinnostavat vauvaa 3 kk iässä. Näitä ovat esimerkiksi mobilet. Vauva seuraa, yrittää tarttua leluihin ja potkia niitä. Vauvan motorista kehitystä tukeo helittely, sylittely ja jumppa. Näiden avulla vauva alkaa hahmottaa omaa kehoaan. Keinuttelu- ja lentelyleikit rauhoittavat lasta ja vaikuttavat suotuisasti keskushermoston kypsymiseen ja koordinaation kehittymiseen. Vauvan vuorovaikutustaidot parantuvat nopeasti muutamassa viikossa. Vanhemmat ja vauva oppivat puhumaan toisilleen katsein, elein ja

ääntein. Vanhemman antama huomio merkitsee lapselle myös turvaa, lohtua ja lämpimiä tunteita, jotka ovat hyväksi lapsen kehityksen jokaiselle osa-alueelle. Vuorovaikutusta tukeva leikki muodostuu kosketusta ja ääntä yhdistävistä loruleikeistä ja lauluista. Hoitohetket ovat sopivia hetkiä leikkiin vauvan kanssa. Vauva katselee mielellään kirkkaita värejä: punaista, keltaista, valkoista ja mustaa.

Motorisia taitoja opetteleva vauva (4-6 kk)

4 kk ikäisenä lapsen hienomotoriset taidot alkavat kehittyä. Lapsi alkaa nähdä paremmin ja näin hän pystyy käsittelemään ärsykeitä eri tavalla. Parhaita leluja ovat sellaiset, joita voi katsella vanhemman kanssa yhdessä. Kurkistusleikit viihdyttävät vauvaa. Kurkistusleikki syntyy helposti kun vanhempi piiloutuu käsiensä taakse tai huivin taakse ja kurkistaa sieltä vauvaa ja sanoo "kukkuu".

Vauva yllättyy ja innostuu kun vanhempi vaihtaa piiloa välillä. Sopivia leluja tässä vaiheessa ovat ikäkauteen tarkoitettut värikkäät, rapisevat, kolisevat lelut, joista vauva saa helposti kiinni, esimerkiksi erilaiset helistimet. Vanhemman kannattaa huomioida, että arjessa päivittäin toistuviin leikkihetkiin vauva ei jaksa keskittyä kuin pieniä aikoja kerrallaan. Neljän kuukauden iästä eteenpäin vauvan tulisi saada leikkiä päivittäin lattialla vatsallaan, jotta niska- ja selkälihakset vahvistuisivat. Vatsamakuulla ollessaan lapsi pystyy tarttumaan kasvojen edessä oleviin leluihin.

Vauva pystyy 6 kk iästä siirtämään esineitä kädestä toiseen ja pitämään kahta esinettä yhtä aikaa kädessään. Lapsi paukuttaa myös mielellään esineitä vastakkain tuottaakseen ääniä. Papereiden rypistely ja repiminen on mukavaa toimintaa, kuten myös harsojen ja erilaisten materiaalien tunnistelu käsillä. Erilaisten esineiden ja materiaalien tunnistelu virittelee lapsen tuntoaistia ja kehittää hienomotorisia taitoja.

Lapsi nauttii taputtelusta käsillään ja palikoilla. Kuuden kuukauden ikäisenä selinmakuulla ollessaan vauva leikkii aktiivisesti jaloillaan ja kääntyy vatsalleen. Leikkimatot ja ympärille levitetyt erilaiset lelut saavat lapsen tavoittelemaan,

kurkottelemaan, potkimaan, liikkumaan ja kääntyilemään. Nämä liikkeet tukevat motoristen taitojen kehittymistä. Silittely, sylissä olo, hypittely- ja keinutteluleikit ovat mukavia yhteisiä läheisyyden hetkiä vanhemman kanssa. Kylpyvedessä leikkiminen erilaisilla kylpyleluilla on vauvasta riemukasta.

6 kk iässä erityisesti piilotteluleikit alkavat kiehtoa lasta. Vauva hyötyykin kasvotusten tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Keskeisiä vuorovaikutuksen elementtejä ovat katsekontakti, ääntely ja hymy. Kuuden kuukauden iässä oleilla on entistä tärkeämpi merkitys kommunikaatiossa: lapsi osoittaa, tavoittelee ja työntää pois luotaan. Yhteiset laulu- ja loruhetket tukevat vauvan vuorovaikutustaitoja. Näissä leikeissä tulisi olla kosketusta yhdistettynä lauluun tai loruun sekä erilaisia äänenpainoja ja toistoa, kuten esimerkiksi lorussa *Tossu ja sukka (säv. & san. S.Perkiö)*.

*Tossu ja sukka ne tirkistää:
Onkohan kaikilla varpailla pää?
Yks, kaks ja pim, pam, pom,
kenen tämä varvas on?
Vauvan tämä varvas on.*

*Tumppu ja rukkanen tirkistää,
onkohan kaikilla sormilla pää?
Yks, kaks ja pim, pam, pom,
kenen tämä sormi on?
Vauvan tämä sormi on.*

Leikkiohje:

"Nosta tai kosketa hellästi vauvan varpaita, yksi kerrallaan laulun tahdissa. Tai taputtele vauvan jalkoja tai käsiä hellästi. Voit vaihtaa sanojen tilalle oman ja vauvan nimen (äiti ja vauva ne tirkistää)".
Salo, S., Tuomi, K. 2008.

Leikit ja lölut: helistimet, leikkimatot, kylpylelut, isot palikat, piiloteluleikit, loru- ja laululeikit, hypittely- ja keinutteluleikit.

Aktiivisesti toimiva vauva (7-12 kk)

7-9 kuukauden ikäinen lapsi tarttuu pieniin esineisiin sormenpäillä ja pinsettiote alkaa orastaa. Tarttuminen on tarkoituksenmukaista. Esineiden pudottelu kehitty mukavaksi leikkisi, jota lapsi haluaa toistaa usein. Esineiden suuhun vieminen vähenee tässä vaiheessa. 8 kk ikäisen lapsen hienomotorisia taitoja edistää sormilla syöminen. Lapselle voi antaa pieniä leivänpaloja tai rusinoita syötäväksi. Noin 7-8 kk iässä lapsi aloittaa aktiivisen liikkumisen. Konttaaminen esineiden välissä tai esteiden ylitys viehättää ja viihdyttää lasta. Karkeamotoriset taidot kehittyvät, kun lapsi konttaa pallon perässä, työntää esineitä ja leluja edellään tai poimii tavaroita lattialta. Erilaiset hatut alkavat viehättää 9 kk ikäisenä ja lapsi

asetteleekin mielellään niitä päähänsä. Ikäkaudelle hyviä leluja ovat myös hernepussit, sisäkkäin pinottavat purkit ja isot rakennuspalikat. Erilaisten äänimaailmojen kuuntelu, lapselle puhuminen, loruttelu ja laulaminen kehittävät lapsen vuorovaikutustaitoja. Tiedonkäsittelytaitojen kehittymistä tukevia leikkejä ovat osoitteluleikit, kuten: "missä lampu on", "missä äiti on", "ota-anna" leikit sekä jäljittelyleikit. Piiloleikit ja erilaiset läppäkirjat vahvistavat vauvan pysyvyyden ymmärtämistä eli sitä, että ihminen tai esine on olemassa vaikka sitä ei näy.

Lölut ja leikit: Pallo, hatut, isot rakennuspalikat, hernepussit, sisäkkäin pinottavat purkit, loru- ja laululeikit, piiloleikki, kankaiset tai kovakantiset kuvakirjat ja ikäkauteen sopivat läppäkirjat.

Taaperoikä

Tutkiva yksivuotias

Yksivuotias lapsi on innokas tutkimusmatkailija. Hän konttaa, kävelee, kiipeää, usein jo juoksee ja tutkii maailmaa kaikin aistein koskettamalla, kuuntelemalla, maistamalla ja haistamalla. Näin toimiessaan lapsi oppii koko ajan uusia asioita. Vapaa tutkiminen ja kokeilu turvallisessa ympäristössä tukee lapsen oppimista ja kehitystä.

Lapsi rakentaa kahden palikan torneja, paukuttaa hakkaleluja sekä pudottaa tavaroita pieneen astiaan. Piirtäminen alkaa kiinnostaa lasta, ote kynästä on vielä tässä vaiheessa nyrkkiote. Pienten esineiden, kuten helmien kontrolloitu irrottaminen langasta onnistuu. Palloon lapsi tarttuu kaksin käsin ja heittää sen alakautta. Lapsen hienomotoriset taidot kehittyvät kun hän pinoaa erilaisia palikoita.

Yli vuoden ikäisen lapsen kehityksessä alkaa itsenäisen liikkumisen vaihe. Kävelemään opettelussa apuna voi olla kärry, joka houkuttelee lasta nousemaan ylös ja työntämään sitä edellään. Perässä vedettävät lelut ovat myös lapsesta innostavia. Työnnettävät tai vedettävät lelut kehittävät lapsen tasapainoa ja koordinaatioita. Puolitoista vuotiaana

lapsi kyykistyy taitavasti tuetta ja se on myös yksi lapsen leikkiasennoista. Kyykistelyä lapsi harjoittelee nostamallaan leluja lattialta. Karkoa- ja hienomotoristen taitojen yhdistäminen onnistuu ja lapsi pystyy liikkumaan lelua kantaen. Lapsen voikin ottaa mukaan avuksi kodin askareisiin. Lapsi kantaa avuksi tavaroita tai purkaa ostoksia kassista.

Lapsi sanoo usein ensimmäisen merkityksellisen sanansa noin 1-vuotiaana. Lapsi myös tunnistaa ilmaisuja ja sanoja, jotka kuvaavat päivittäisiä tapahtumia. Kaikki uusi tuottaa lapselle ihmetystä ja hän jakaa sen myös aikuisen kanssa. Vuoden ja puolentoista vuoden välillä lapsen sanavarasto laajenee nopeasti. Puolitoista vuotias lapsi käyttää noin 10-30 sanaa, mutta ymmärtää paljon enemmän sanoja. Elöet kuuluvat olennaisena osana lapsen kommunikointiin. Lapsen kielenkehitystä tukee, kun vanhempi sanoittaa toimintaansa, esineitä ja asioita.

Yksivuotiaan lapsen kognitiivinen eli tiedonkäsittelyn kehitys näkyy parhaiten leikkitoiminnoissa. Ensimmäisenä muodostuvat symbolileikit, esimerkiksi lapsi syö leikisti lusikalla. Mielikuvitusleikit viriävät ja lapsi kuvittelee esineitä muuksi kuin ne ovat. Leikeissä alkaa näkyä myös

juoni. Tässä iässä kiinnostus toiminnallisia leluja kohtaan herää. Vipuja ja nappuloita sisältävät toimintalelut vahvistavat lapsen ongelmanratkaisutaitoja ja auttavat selvittämään kuinka asiat toimivat. Toimintaleluiksi kelpaavat myös normaalit arkipäivän esineet, esimerkiksi kannelliset rasiat ja purkit, joita voi avata sekä sulkea. Lapsen ongelmanratkaisutaidot kehittyvät myös, kun hän harjoittelee muotolaatikon tekoa tai rengastornia. Puolentoista vuoden iässä lapsi alkaa käyttää leluja tarkoituksenmukaisesti, lelupuhelin on puhelin sekä nukke on vauva, jota

hän hoitaa.

Yksivuotias lapsi reagoi aikuisen yksinkertaisiin toiminnallisiin kehoituksiin ja kieltoihin. Lapsen käyttäytyminen on tutkivaa ja liikkuminen varmempaa, joten tarve tutkia ympäristöä johtaa luonnollisesti toiminnallisen ympäristön laajenemiseen. Oudot ja uudet tilanteet saattavat aiheuttaa lapselle turvattomuutta ja pelkoja. Lapsen yksilöllinen toimintatapa sosiaalisissa suhteissa ja yksilöllinen rohkeus ympäristöön tutustumisessa alkaa näkyä. Arka lapsi tarvitsee vanhemmilta turvaa ja läheisyyttä. Lasta ei tulisi koskaan pakottaa jäämään yksin tilanteisiin mitkä häntä pelottavat. Rohkea lapsi tarvitsee aikuisen läheisyyttä ja valvontaa. Yksivuotias lapsi leikkii vielä yksin, mutta seuraa tiivisti muiden lasten tekemisiä. Hän mieltyy leluhin ja osaa näyttää sen. Hän opettelee sosiaalisia taitoja esimerkiksi antamalla lelun toiselle lapselle.

Lelut ja leikit: palikat tai Duplolegot, muotolaatikko, hakkalelu, rengastorni, erilaiset toimintalelut, pallot, taaperokärry, päällä istuttava auto, perässä vedettävät lelut.

Touhukas 2-vuotias

Kaksivuotiaana lapsi opettelee syömään, riisumaan ja pukemaan itsenäisesti. Ikäkaudelle on tärkeää, että lapsi saa kokeilla ja tehdä asioita itse, jolloin onnistumisen kokemukset vahvistavat lapsen itsetuntoa. Leikki on tässä iässä yleensä itsekeskeistä ja lapsi ei kaipaa siihen ohjausta. Kaksivuotias tarvitsee kuitenkin rajoja ja johdonmukaisuutta kasvatuksessa. Kahden vuoden iässä alkavat rooli- ja rakenteluleikit kehittyä.

Isoista palikoista lapsi rakentaa kuuden palikan tornin. Lapsi kiinnostuu piirtämisestä, jos saa harjoitella kynän käyttöä. Hän mukautuu taitoihin kuuluu, että lapsi osaa piirtää pysty- ja vaakasuoran viivan. Kaksivuotiaasta ylöspäin hienomotorisiin taitoihin kuuluu myös, että lapsi osaa kääntää paksuja kirjansivuja sivu kerrallaan. Lapsi innostuu muovailuvahasta tai taikataikinasta, pujottaa suuria helmiä lankaan, sekä osaa tehdä kolopalapelejä. Piirtäminen, askartelu, leikkaaminen ja silppuaminen, puisten palapelien tekeminen, muovailuvahalla muovailut sekä paksuilla liiduilla piirtely tukevat ikäkauden hienomotorista toimintaa.

Taikataikina

2 kkp vehnä jauhoja
1 kkp suolaa
noin 1kkp kuumaa vettä
1-2 rkl ruokaöljyä

Sekoita suola ja vehnä jauhot lisää vesi ja öljy. Lisää tarvittaessa jauhoja. Voit kuivattaa leipomukset (+100 C) tai huoneen lämmössä. Taikina on hyvä säilyttää jääkaapissa.

Hakulinen ym. 2004

Kahden vuoden iässä lapsi osaa ottaa juoksuaskelia ja nousta portaita tasa-askelin. Hyppiminen tasajalkaa ja hypähtely kuuluvat jokapäiväiseen liikkumiseen. Kolmipyörällä lapsi liikkuu potkutellen ja harjoittelee polkemista. Hyviä liikuntaleikkejä ovat tasapainoiluleikit ja pienimuotoiset esteradat. Epätasaisessa maastossa kävely sekä kiipeily turvallisissa ja valvotuissa olosuhteissa on parasta liikuntaa. Lapsi kiinnostuu palloleikeistä. Pelaaminen, potkiminen, heittäminen, kiinniottaminen sekä vieittäminen yhdessä aikuisen kanssa kehittävät lapsen motorisia taitoja ja silmä-käsi yhteistyötä. Päällä istuttavat ja eteenpäin potkittavat autot ovat taaperoilille mieleisiä leluja.

Lapsi osaa jo yli 250 merkityksellistä sanaa. Sanat ovat yleensä nimisanoja, jotka viittaavat ihmisiin, esineisiin tai eläimiin. Kaksivuotias osaa myös tuottaa itse aktiivisesti sanastoja. Yksinkertaiset kaksisanaiset lauseet ilmestyvät puheeseen, ”äiti menee”, ”isä auto”. Ensimmäinen kyselykausi alkaa ja yleensä lapsi haluaa tietää esineiden ja asioiden nimiä. Vanhemman kannattaakin puhua paljon ja puhua selkeästi ääntäen sekä vastata lapsen kysymyksiin. Sanavarasto laajenee 2,5-vuotiaana kymmenen sanaa päivässä, lapsi osaa tavuttaa sanoja ja käyttää aikamuotoja, vaikka virheitä syntyy niissä vielä paljon. Tarinankerrontavaihe alkaa hieman ennen kolmatta ikävuotta. Tarinoilla lapsi ilmaisee tunteitaan ja ajatuksiaan. Taaperoikäisen kirjojen tulisi olla selkeitä yksinkertaisia kuvakirjoja, joissa on lyhyt tarina. Kuvien tulisi liittyä lapsen arkimaailmaan, jolloin hän oppisi tunnistamaan tuttuja asioita ja tapahtumajärjestykset muotoutuisivat lapselle selkeiksi. Rytmikkäät laulut, lorut ja sanojen toistelut kiehtovat lasta ja kehittävät vuorovaikutustaitoja.

Lapsen kuvitteluleikit tarvitsevat paljon kokemuksia todellisesta elämästä, jotta leikki kehittyisi sekä vahvistuisi. Lapselle tulisi antaa mahdollisuus olla mukana arkiaskareissa, esimerkiksi siivoamisessa, tavaroiden paikalleen asettelussa. Lapsen

kanssa on hyvä tehdä erilaisia retkiä luontoon, puistoihin, maataloilille ja eläintarhoihin. Kaksivuotias leikkii mielellään nukella tai pehmoeluleilla. Vanhempi voi ohjata lasta hoitamaan ja hellimään niitä. Nukke tai pehmoelule on tärkeä hahmo lapsen tunne-elämän kehityksen kannalta. Nukkeen kanssa lapsi voi käydä lävitse omia tunnekokemuksiaan ja tapahtumia. Lapsi kohtelee nukkea tai pehmoelulea samalla tavalla, kuin tuntee itseään kohdeltavan. Piiloleikit ulkona tai sisällä kiehtovat lasta. Leikkieläimet, hahmot ja nuket saavat aikaan mielikuvitusmaailman, jota lapsi elävöittää erilaisilla äänillä sekä sanoittaa toimintaansa. Autoleikit kiehtovat useimmiten poikia enemmän kuin tyttöjä, leikkiä voi elävöittää automatolla tai parkkitalolla. Lapsi pitää muistia kehittävästä muistipeleistä ja pystyy seuraamaan sääntöjä yksinkertaisissa piilo- tai kiinniottoleikeissä.

Lelut ja leikit: Palikat ja legot, nuppipalapeli, muistipeli, pehmolelu, nukke, muoviset leikkieläimet, muoviautot, parkkitalo tai automatto, muoviluvaha/taikataikina, isot värikynät, kolmipyörä, roolivaatteet, leikkiastiat, leikkityökalut, piilo-leikki, hiekka- ja kuraleikit, loru- ja laululeikit.

Kirjat: Kirjojen kuvien tulisi olla selkeitä ja yksinkertaisia, kirjoissa tulisi olla lyhyt tarina.

Alle yksivuotias ei tarvitse mediaa missään muodossa. Jos 1-2-vuotiaan lapsen kanssa katsotaan kotona ohjelmia, vanhemman tulisi olla aktiivisesti läsnä. Alle kaksivuotiaalle lapselle ei ohjelmista ole hyötyä.

Varhainen leikki-ikä

Taitava kolmevuotias

Kolmevuotias on avoin, puhelias ja rakastava. Tutkimusten mukaan jo kolmevuotiaana ilmenevät luonteenpiirteet näkyvät usein myös aikuisena. Lapsi haluaa olla iso sekä omatoiminen ja selviytyä itse jokapäiväisistä toiminnoista. Vanhemman kannattakin antaa lapselle tehtäviä, joista hän selviää itsenäisesti. Kolmevuotiaana alkaa oikean kynäotteen opettelu, lapsi osaa piirtää ympyrän. Ihminen on lapsen piirroksissa pääjal-

kainen. Lapsi osaa napittaa vaatteensa sekä harjoittelee saksilla leikkaamista. Lapsen hienomotoriset taidot kehittyvät, kun hän saa askarrella ja puuhailta monenlaisten materiaalien parissa sekä tehdä palapelejä. Muoviluvahalla muovailtaessa lapselle kannattaa antaa käyttöön muotteja, kaulimia ja veitsiä.

Liikunnallisesti lapsi on jo taitava kolmevuotiaana. Leikit ulkona ja sisällä kiinnostavat lasta. Kolmipyörällä lapsi liikkuu jo polkien sitä. Lapsi hyppii tasajalkaa ainakin yhden hypyn verran sekä pystyy hetken seisomaan yhdellä jalalla. Varpailla kävely onnistuu. Motorista kehitystä tukee, kun lapsi saa kiipeillä kiipeilytelineillä, keinua keinulla, ajaa kolmipyörällä tai leikkiä palloleikkejä. Este- ja temppuradat ulkoleikeissä ovat lapsen mieleen. Aiemmin opittuja perusliikuntamuotoja muunnellen liikkuminen on kolmevuotiaasta varmasti hauskaa, esimerkiksi hiipiminen, varpailla kävely, marssiminen sekä erilaisilla pinnoilla tasapainoilu sekä tavallinen hippaleikki.

Vuorovaikutustaidot ovat lapsella melko hyvät, kolmevuotiaan puhe on kokonaan lähes ymmärrettävää. Lauseet muodostuvat vähintään kolmesta tai neljästä sanasta. Lapsi kysyy paljon ”kuka”, ”mitä” ja ”missä” -kysymyksiä ja on halukas oppimaan uusia taitoja. Sanaleikit ja lorut tukevat vuorovaikutustai-

toja. Kolmevuotias lapsi hahmottaa jo luku- ja värikäsitteitä sekä kuuntelee mielellään lyhyitä tarinoita ja katselee kuvakirjoja. Jos lapsi haluaa seurata lastenohjelmia, on vanhemman valvottava, mitä ohjelmia ja miten kauan katsotaan.

Kolmevuotiaan mielikuvitus on runsaampaa ja näin ollen leikki on luovempaa kuin aiemmin. Todellisuuden ja mielikuvituksen raja on häilyvämpi. Erilaiset arvuutteluleikit ja tietokilpailut ovat suosittuja ja ne kehittävät lapsen muistia ja havainnointikykyä.

Leikkivälineitä lapsi ei käytä aina enää tarkoituksenmukaisesti vaan keksii niille mitä ihmeellisimpiä käyttötarkoituksia. Roolileikit valtaavat lapsen mielen, lapsi pukeutuu mielellään erilaisiin roolivaatteisiin. Lapsi saattaa löytää itselleen usein myös mielikuvitusystävän, jonka kanssa on mukava leikkiä. Kolmevuotiaalle oman vuoron odottaminen ja tavaroiden sekä lelujen jakaminen on haasteellista. Lapsen kanssa kannattaakin pelata vuorottelua ja odottamista vaativia pelejä, jotka kehittävät juuri näitä taitoja. Monivaiheiset projektit, kuten legorakennelmat ja rakennussarjat sekä kotiaskareissa ruoanlaitto ja leipominen, kehittävät lapsen kärsivällisyyttä.

Kolmevuotiaan aktiivisuus sosiaalisia vuorovaikutussuhteita kohtaan alkaa lisääntyä. Kaveruussuhteiden solmiminen onnistuu jo usean lapsen kanssa. Lapsi opettelee leikkien sääntöjä. Rajojen kokeilu lisääntyy voimakkaasti, mutta jos suhde huoltajiin on luottavainen, lapsi ymmärtää rajojen tuovan turvallisuutta. Lapsi kykenee hetkittäin itsenäiseen toimintaan. Hän nauttii vanhempien kanssa touhuamisesta. Aikuisen rooli leikinkannattelijana on vielä suuri.

Lelut ja leikit: askartelutarvikkeet, muovailuvahat ja muovailutarvikkeet: kaulimet, veitset ja puikot, palikat, legot, kolmipyörä, pallo, palapelit, roolivaatteet, sana- ja loruleikit, hippaleikit.

Kirjat: arjen tapahtumista kertovat kirjat sekä eläinsatukirjat.

Neljävuotias haluaa olla "iso"

Neljävuotiaana lapsi pystyy liikkumaan ja puhumaan yhtä paljon kuin aikuinenkin. Lapsi ymmärtää hyvän ja pahan sekä myös tekojensa seurauksen. Lapsella on vilkas mielikuvitus ja hän liioittelee ja sepittelee satuja eikä erota aina todellisuutta. 4-vuotias kokee olevansa iso lapsi, johon eivät pikkulasten säännöt enää päde. Tässä iässä korostuvat selkeät rajat. Lapsi tarvitsee vanhemmilta paljon hellyyttä, läheisyyttä ja turvallisia sekä yksinkertaisia tapoja harjoitella itsenäisyyttä.

Neljävuotiaan piirroksissa ihmisellä on pää, vartalo ja raajat. Lapsi osaa piirtää mallista neliön. Lapsi kokoaa jo 10-25 palan palapelejä. Palapelin kokoaminen ja askartelu harjaantuttavat hienomotorisia ja kognitiivisia taitoja. Askartelun tulisi olla lapsesta lähtevää toimintaa, johon vanhempien ei tulisi puuttua esimerkiksi korjailemalla tai ohjailemalla. Säännöistä ja kielloista vapaa kokeileminen on paras oppimistekniikka. Lapsen hienomotoriset ja visuaaliset taidot kehittyvät, kun hän rakentaa palikoista tai legoista monimutkaisia rakennelmia. Lapsi onnistuu riittävän sorminäppäryyden ja silmäkäsiyhdisteyksen harjaantumisen vuoksi tarkkuutta vaativasta askartelusta, esim. helmien pujottelusta.

Lapsen motoriikan hallinta on jo hyvää. Yhdellä jalalla seisominen onnistuu 4-5 sekuntia, sekä yhdellä jalalla hyppiminen paikallaan noin 4-5 kertaa. Löikeissä lapsi on itsevarma ja peloton, hän osaa hyppiä ja kävellä taaksepäin. Hän osaa ottaa itse vauhtia keinuessaan. Liikunta on vauhdikkaampaa kuin kolmevuotiaana, kolmipyörä on vaihtunut oikeaksi polkupyöräksi, jossa on apupyörät. Karkeamotorisia taitoja tukevia liikuntamuotoja ovat myös voimistelu ja tanssiminen. Neljävuotiaat pojat painivat, kisaavat, leikkivät sotaleikkejä. Jopa kielellistä aggressiivisuutta esiintyy vauhdikkaissa löikeissä. Ilkeä tai syrjivä käytös ilmentää, että lapsi kokeilee rajojaan ja ilmaisee kiellettyjä tunteita.

Neljävuotiaan mielikuvitus on rikasta ja lapsi käyttää sitä löikeissä monipuolisesti. Lapsi jaksaa keskittyä jo pitkiin satuihin ja sepittää itsekin mielollään tarinoita. Lasta kannattaa kannustaa kertomaan tarinoita kyselemällä ja kuuntelemalla. Lapselle tulee tarjota lukemiseksi monenlaisia kirjoja. Liian jännittävät tarinat kannattaa vielä unohtaa, sillä lapsi on herkkä näkemään painajaisunia. Lapsen huumorintaju kehittyy ja vitsit sekä temput jaksavat naurattaa päivästä toiseen. Itse keksittyjen sanojen ja hassunkuristen laulujen laulaminen on myös lapsesta ratkiriemukasta ja se tukee vuorovai-

kutustaitojen kehittymistä. Lapsen tulisi katsoa lastenohjelmat aikuisen valvonnassa. Varhaisessa leikki-iässä lapset nauttivat myös itse tuottamastaan musiikista ja metelistä.

Neljävuotiaana roolileikit jatkuvat ja parhaimpia aiheita lapselle ovat tutut mieleen jääneet tilanteet. Kaikkein tyypillisin on kotileikki, kauppa-leikki tai sairaalaleikki. Neljävuotias on hyvin kiinnostunut kavereista ja heidän kanssaan olemisesta. Lapsi leikkii kavereiden kanssa kahdestaan tai pienissä ryhmissä. Aikuisen apua tarvitaan yleensä ristiriitatilanteissa ja sääntöjen kertaamisessa. Neljävuotias leikkii vielä mieluiten omaa sukupuolta olevien lapsien kanssa. Lapsi tietää miten normaaleissa arkipäiväisissä tilanteissa tulee käyttäytyä, mutta ei aina pysty hallitsemaan tunteitaan ja käyttäytymistään.

Lelut ja leikit: askartelutarvikkeet, maalaus- ja piirustusvälineet, 10-25 palan palapelit, legot, polkupyörä, kotileikki tarvikkeet, hellat, astiastot, erilaiset roolivaatteet, leikkikeltat ja -linnat, leikkisoittimet, arvuutteluleikit, tietokilpailut, roolileikit, sotaleikit.

Kirjat: erilaiset satukirjat.

Myöhäinen leikki-ikä

Pohdiskeleva viisivuotias

Viisivuotiaan lapsen maailma alkaa avartua ja suuntautua vanhemmista pois päin, viisivuotiaana lapsi kertoo vanhemmilleen vielä kaiken. Lapsi tarvitsee aikuista hoivaamaan ja tukemaan, mutta motivaation ja kiinnostuksen kohteet hän valitsee itse. Viisivuotias pohdiskelee paljon ja häntä askarruttavat jo moraaliset ja eettiset kysymykset.

Hienomotorisissa taidoissa lapsi on jo varsin kehittynyt. Osaa piirtää tähden ja kolmion sekä jäljentää numeroita sekä näyttää pyydettäessä 0-10 sormeä. Askarreltaessa liimaaminen

onnistuu taitavasti. Muovailuvahasta, muovailumassasta tai savesta lapsi muovaillee hahmoja. Lapsi leikkaa paperista ympyrän sekä suoraa viivaa pitkin muita kuvioita. Hän osaa käyttää pyyhekumia, teroitinta, nitojaa ja klemmaria. Oikea- ja vasenkätisyys on vakiintunut ja kynäote on kolmisormiote. Piirustuksista löytyy useita yksityiskohtia. Kuvien piirtäminen pisteitä yhdistelemällä onnistuu ja väritys on siistimpää kuin aiemmin. Viisivuotiaan lapsen liikunta on monipuolista. Lapsi harjoittelee uimista ja talvella hiihtämistä ja luisteluja. Polkupyörällä lapsi ajaa apupyörrien avulla ja alkaa opetella ajamista ilman niitä. Kiipeileminen on mieluisista sekä hyppynarulla hyppääminen. Viisivuotiaana lapsen liikkeet alkavat saada voimaa ja lapsi jaksaa nostaa useamman kilon painoisia esineitä. Liikkuminen ja temppuileminen on usein uhkarohkeaa ja vauhdikasta. Voimaa vaativissa leikeissä lapsi tutustuu omiin voimiinsa ja oppii säätelemään niitä. Liikuntaleikeissä lapsi saa purkaa kasautunutta energiaansa oikealla tavalla. Se tukee samalla lapsen kärkeämotorista kehitystä.

Lapsen sanavarasto on noin 2000 sanaa ja osaamia sanoja lapsi käyttää monipuolisesti. Tarinan kerronta etenee ajallisesti oikeassa järjestyksessä. Vuorovaikutustaidot ovat kehittyneet. Lapsi malttaa keskittyä kuuntelemaan toisen puhetta

sekä puhuu vuorotellen. Lapsi osaa vuorovaikutustilanteessa myös tehdä kysymyksiä ja vastata kysymyksiin. Viisivuotias muistaa jo kolmiosaisia ohjeita ja osaa yksinkertaisia laskuja pienillä lukumäärillä sormia apuna käyttäen.

Viisivuotiaana kaverisuhteiden merkitys korostuu entisestään ja lapsi haluaa heidän luokseen kyläilemään. Lapsi osaa leikkiä pitkiä leikkejä, leikeissä on jatkuvuus seuraaviin leikkikertoihin. Isossa ryhmässä toimiminen onnistuu aikuisen ohjaamana. Lapsi toimii vielä itsökkäästi, mutta kehittää taitojaan, miten ystävää lohdutetaan. Äidin ja isän taitojen ihailu on vallalla, mikä korostuu leikeissä. Viisivuotiaasta rooli- ja mielikuviutusleikit ovat vielä mieluisia, todellisuuspohja on kuitenkin lisääntynyt leikeissä. Lapsi haluaa rooliasujen näyttävän mahdollisimman aidoilta ja realistisilta. Majojen rakentelu erilaisista materiaaleista sisälle ja ulos innostaa lasta ja rakenteluissa suurin viehätys on itse tekemisen ilo. Lapset yhdistelevät mielellään rooli- ja rakennusleikkejä

Lelut ja leikit: puuha ja värityskirjat, monenlaiset askartelu- ja piirustusvälineet, legot, polkupyörä, rooliasut, majanrakennustarvikkeet, talviurheiluvälineet, roolileikit ja liikuntaleikit.

Kavereita kaipaava kuusivuotias

Lapsi suuntautuu entistä enemmän pois päin vanhemmista. Hän ei kerro vanhemmilleen enää kaikkea. Silti hän tarvitsee viisivuotiaan tavoin vielä vanhempien hoivaa. Kuusivuotias lapsi on tunteissaan ailahtelevainen ja tarvitsee paljon aikuisen tukea ja huomiota. Lapsi jatkaa viisivuotiaana oppimiensa hienomotoristen taitojen harjaannuttamista. Lapsi on kiinnostunut kirjoittamisesta ja osaa kirjoittaa oman nimensä sekä kirjoittaa mielollään mallista sanoja. Kädentaitoa tukevista leikeistä piirustus ja puuhakirjatehtävät kiinnostavat lasta. Askartelu, muovailu, maalaaminen ja rakentelu ovat myös mieluista tekemistä ja nämä harjaannuttavatkin entisestään hienomotorisia taitoja. Rakenteleikki lego-palikoilla kehittää lapsen hahmotuskykyä ja mielikuvitusta. Pienet kotiaskareet kiehtovat lasta. Ompelutyöt ja nikkarointi kuuluvat myös mieleisiin puuhiin, joskin näiden tehtävien tulisi kuitenkin olla helppoja, ettei lapsi turhaudu.

Kuusivuotiaana liikunta on erityisen tärkeää lapsen voimakkaan kasvun vuoksi, liikkumalla lapsi harjaannuttaa liikkeittensä hallintaa ja saa tuntumaa nopeasti muuttuvaan kehoonsa. Liikuntaleikit ovat yleensä yhteisleikkejä. Ne kehittävät lapsen kekseliäisyyttä, valppautta, yhteis-

työkykyä ja pettymyksensietokykyä. Lapsi pitää erityisesti pallopeleistä, kuten polttopallosta ja jalkapallosta. Nämä kehittävät lapsen tasapainoa ja koordinaatiokykyä. Lapsi nauttii juoksuleikeistä ja piiloleikeistä. Pojille mieleisiä leikkejä ovat takaa-ajoleikit. Tytöt pitävät hyppynarulla hyppelystä poikia enemmän. Kiipeilyleikit mitä hurjimpiin paikkoihin innostavat sekä tyttöjä että poikia. Kuusivuotias pitää luistelusta, hiihtämisestä ja mäenlaskusta aikaisempia vuosia enemmän.

Esikouluikäisen kertomaan tarinaan sisältyy paljon yksityiskohtia. Taidon on myös todettu olevan yhteydessä muun muassa lukemisen oppimiseen ja sosiaalisiin taitoihin. Kuusivuotias

lapsi kuuntelee ja katselee itse monenlaisia kirjoja. Vanhemman kannattaa lukea lapselle paljon kirjoja, sillä se kehittää ajattelukykyä ja kieltä. Jännittävät sadut ovat lapsesta parhaita, joskin vanhempi voi halutessaan hieman pehmentää tarinaa. Lapsi rakastaa kuunnella myös itse keksittyjä tarinoita sekä tarinoita omasta lapsuudestaan, syntymästään, vauva-ajasta ja ensimmäisistä askelista. Tarinat ovat tärkeitä lapsen minäkuvan muodostumisen kannalta.

Kuusivuotias harrastaa ja leikkii yhä enemmän kavereiden kanssa. Ryhmässä toimiminen onnistuu ja noudattamaan yhdessä sovittuja sääntöjä mutta aikuisen tuki on ajoittain tarpeen. Ohjattu toiminta väsyttää, jos sitä on liian paljon. Lapsi kaipaa vielä vapaata leikkiä ja toimimista pienissä ryhmissä tai itsekseen. Lapsi miettii isoksi kasvamista ja kokeilee rajojaan. Kuusivuotias tutkii ja tarkkailee valppaasti ympäristöään sekä muistaa tapahtumia edellisiltä päiviltä tai kaukana menneisyydessä tapahtuneelta ajalta. Kuusivuotiaana lapsi on omaksunut valtavasti arvoja ja asenteita vanhemmiltaan ja läheisiltä aikuisilta. Lapsi osaa ilmaista myös omia mielipiteitään ja ymmärtää sosiaalisia tilanteita jo varsin hyvin. Tunteiden ilmaisu on kehittynyt, surulliset tarinat saatta-

vat herättää lapsessa voimakkaitakin tunnepurkauksia.

Lapsi jaksaa keskittyä helppojen perhepelien pelaamiseen ja muistaa pelin säännöt. Nukketeatterileikit ja esittäminen ovat hyviä leikkijä harjoiteltaessa yhteistoimintaa muiden kanssa. Kuusivuotias pitää musiikin kuuntelemisesta, tanssimisesta, laulamisesta ja soittamisesta. Lapsi kiinnostuu tässä iässä erilaisten tieteellisten kokeiden tekemisestä ja haluaa oppia lukemaan.

Lelut ja leikit: piirustus ja puuhakirjat, monenlaiset askartelu- ja piirustusvälineet, legot, nikkarointi- ja ompelutarvikkeet, hyppynaru, polkupyörä, käsinuket, leikkisoittimet, monenlaiset hippaleikit, jalkapallo, polttopallo.

Pelit: Afrikan-tähti, Kimble, Domino, Uno-kortit ja Musta Pekka kortit.
Kirjat: tietokirjat, sadut ja tarinat.

5-6 -vuotiaiden kanssa tulisi katsoa televisio-ohjelmia yhdessä. Rajojen asettelu ohjelmien määrän ja laadun suhteen on tärkeää. Pelikonsoli- tai tietokonepelejä pelattaessa vanhemman tulee valvoa, että ikäsuosituksia noudatetaan, lapsi ei pelaa yksin ja että peliaika on rajoitettua.

Lelu- ja leikkietoa vanhemmille

Lasta leikkiin innostavan lelun ei välttämättä tarvitse olla monimutkainen tai kallis. Mielikuvitusta innostavaan leikkiin löytyy paljon materiaalia luonnosta ja kotoa. Hyvän lelun tulisi soveltua lapsen ajatusmaailmaan, lapsen voimien tulisi riittää lelun käsittelyyn sekä lelun tulee olla turvallinen. Hyvä lelu soveltuu monenlaisten toimintojen ja ajatusten ilmaisuun, sekä se edistää silmä- ja käsiyhteistyötä. Lelun tulisi aktivoida lasta oma-aloitteisuuteen sekä luovaan toimintaan ja tarjota lapselle mahdollisuuksia toteuttaa sillä monenlaisia ideoita. Hyvä lelu tukee lapsen ja aikuisen keskinäistä vuorovaikutusta, jolloin se myös tukee lapsen kielenkehitystä. Hyvä lelu on myös kestävä. Pienille lapsille kannattaa hankkia aluksi realistisia leluja kuten keittiötavarat tai leikki-kieläimet. Myöhemmin leluiksi käyvät abstrakteissa leikeissä käytettävät lelut kuten palikat, tikut ja rasiat.

Roolileikki on yksi alle kouluikäisen lapsen leikkimuodoista, johon lapsi ammentaa malleja vanhemmiltaan, Rooli on aina lapselle merkityksellinen. Roolileikeissä lapsi harjoittelee muiden huomioonottamista. Rakenteluleikeissä lapset oppivat hallitsemaan avaruudellisia suhteita sekä pituuksia ja painojen eroja. Rakenteluleikeissä lapsi käyttää hieno- ja

karkeamotoriikan taitoja ja näitä soveltamalla hän oppii yhä monimutkaisempia toimintoja. Näistä hän saa uutta ja tarkempaa aistitietoa. Liikunnallisen leikin avulla lapsi oppii hallitsemaan kehoaan. Omaehtoiseen leikkiin lapset kehittävät itse aiheen ja sisällön ja leikissä ilmenee kuvittelun kyky. Omaehtoisessa leikissä lapsi kehittyy ja oppii taitoja sekä asioita huomaamatta. Samalla lapsen minäkuva ja itsetunto muovautuvat.

Kirjat ovat myös hyviä leluja. Sadut ja kertomukset antavat eväitä leikkiin ja ajatteluun. Lapsen ja aikuisen yhteinen lukuhetki on elävää vuorovaikutusta. Lapselle lukemisessa ei ole niinkään tärkeää, mitä luetaan, vaan että lukuhetkiä olisi paljon. Pieni lapsi nauttii toistosta myös luettaessa. Lorut, laulut ja riimitykset tukevat lapsen kielellistä kehitystä, lapsi oppii havainnoimaan sanoja, niiden merkityksiä, loppusointuja ja toistoja.

Vanhempien on tärkeää luoda leikille hyvät edellytykset. Aikuisen tehtävänä on varjella leikin vapaaehtoisuutta ja välittömyyttä. Aikuisen tulee myös pitää yllä turvallisuutta sekä huolehtia, että leikkejä leikitään sääntöjen mukaan. Hyvä leikkiympäristö on turvallinen, jolloin lapsi voi uppoutua rauhassa leikkiinsä.

Sormileikki

Olipa kerran itikka
jolla oli rättisitikka
ja sen sitikan takapenkillä
kävi itikka iltalenkillä.

Leikkiohje: Näytetään sormilla itikkaa sormien välissä,
pyöritellään kuviteltua rattia,
heilautetaan olkapään yli,
heilutetaan käsiä kuin oltaisiin lenkillä.
Hakulinen ym. 2004

Lähteet ja lukemista vanhemmille:

Einon, D. 2003. Luova lapsi. Kannusta lasta käyttämään luontaisia lahjojaan ja löytämään luovuuden monet muodot. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Kahri, M. 2001. Lapsen arki on leikkiä. Ensiaskelot 0-3-vuotiaan maailmaan. Kauhava. Kauhavan Kirjapaino.

Kahri, M. 2003. (Toim.) Lapsen arki on leikkiä II. 3-6-vuotiaat leikin maailmassa. Kauhava. Kauhavan kirjapaino.

Salo, S., Tuomi, K. 2008. Hoivaa ja leiki, vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. Psykologien kustannus Oy.

Syötä satuja. Lukueväitä lapsuuteen, opas vanhemmille. 2006. Helsinki: Kustannus Osakeyhtiö Tammi.

Hakulinen, A., Lopperi, M., Rautamaa, M., Sandelin, K., Suikki, H., Tapio, O.-P., Truelsen, M. & Vidman, K. 2004. Mitä tehtäis? Sylva Ry. Helsinki: Art Print Oy.

Esite perustuu opinnäytetyöhön Kollanus Terhi (2011) Leikki lapsen kehityksen tukena. Esite on laadittu yhteistyössä Hyvinkään kaupungin neuvola henkilöstön kanssa.